

Vilniaus universiteto
Filosofijos fakulteto
Azijos ir transkultūrinių studijų institutas
Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentė
ORINTA LABUTYTĖ

„Ką ši vieta siūlo?“. Dubajaus, kaip globalaus miesto, erdviškumo analizė

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

Vadovas – doc. dr. Valdas Jaskūnas

Vilnius, 2024

Magistro baigiamojo darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....
.....
.....

(data) (v. pavardė) (parašas)

Magistro baigiamasis darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data) (gynimo komisijos sekretoriaus parašas)

Magistro baigiamojo darbo recenzentas:

.....
(v. pavardė)

Magistro baigiamųjų darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....
202.... m. d.
(gynimo data)

Gynimo komisijos pirmininkas:

.....
(v. pavardė) (parašas)

Labutytė, Orianta. „Ką ši vieta siūlo?“. Dubajaus, kaip globalaus miesto, erdviškumo analizė: magistro darbas / Orianta Labutytė, Šiuolaikinių Azijos studijų programos studentė; mokslinis vadovas doc. dr. V. Jaskūnas; Vilniaus universitetas. Azijos ir transkultūrinių studijų institutas. – Vilnius, 2024. – 64 lap. – Maš. – Santr. angl. – Bibliogr.: p. 49 (124 pavad.). Dubajus, TPSN, socioerdviškumas, tvarumas, strategijos, globalumas, strateginiai pasirinkimai, globalus centras.

Magistro darbo objektas – Dubajaus ateities vizijų (2030 m., 2040 m., 2050 m.) kuriomis mėginama projektuoti miesto ateitį, įgyvendinimo strategijos. Darbo tikslas – išsiaiškinti sąlygas, kurios paskatino tokį spartų Dubajaus globalėjimą ir leido susikurti savitam urbanistiniam erdviškumui. Darbo uždaviniai: remiantis pasaulinių ir globalių miestų teorijų sampratomis, apibrėžti Dubajų, kaip globalų miestą; pristatyti socioerdviškumo sampratą ir TPSN (angl. Territory, Place, Scale, Network) strateginio sąryšingumo požiūrį; remiantis skirtingomis TPSN kategorijų kombinacijomis atlikti socioerdvinę Dubajaus analizę; atlikti pasirinktų miesto strateginių dokumentų – vizijų analizę urbanistikos ir ekologijos teminiiais pjūviais. Tyrimo dalyku tapo Dubajaus, kaip globalaus miesto vieta, kurioje kuriami socioerdviniai ryšiai ir daromi strateginiai pasirinkimai siekiant vizijų įgyvendinimo. Naudojantis tarpdisciplinine kompleksine metodologija, apimančia globalių miestų tyrinėjimus ir strateginio sąryšingumo požiūrį, taip pat atliktos Dubajaus socioerdviškumo TPSN analizės bei pirminio šaltinio – Dubajaus 2040 metų miesto plano analizės, su kitais ją papildančiais pirminiais šaltiniais atliekant urbanistinės plėtros ir ekologijos pjūvius – prieita prie išvados, kad Dubajus, kaip globalaus miesto statusas, tapo motyvu miesto valdžiai pagrįsti urbanistinę miesto plėtros strategiją su tvarumo idėjos skatinimu ir įgyvendinimu, bei priimti su tuo susijusius politiška strateginius pasirinkimus – formuoti Dubajų, kaip globalų ir tvarų centrą visame Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos (MENA) bei Indijos vandenyno regione.

Magistro darbas gali būti naudingas įvairaus tipo politinius pasirinkimus darančioms institucijoms, norinčioms susipažinti su regionu ir didžiulį potencialą turinčiu miestu, kuris galėtų tapti bendradarbiavimo erdve įvairiose srityse.

TURINYS

ĮVADAS	6
1. PASAULINIŲ IR GLOBALIŲ MIESTŲ SAMPRATOS. GLOBALUS MIESTAS – DUBAJUS	12
1.1. Pasaulinių miestų sampratos	12
1.2. Saskia Sassen globalių miestų teorija	15
1.3. Globalus miestas – Dubajus	18
2. SOCIOERDVIŠKUMO SAMPRATOS IR STRATEGINIO SĄRYŠINGUMO POŽIŪRIS TPSN	21
2.1. Socioerdviškumo sampratos	21
2.2. Strateginio sąryšingumo požiūris TPSN	23
3. DUBAJAUS SOCIOERDVIŠKUMO ANALIZĖ	26
3.1. Teritorija, kaip socioerdvinius ryšius struktūruojantis principas	26
3.1.1. Teritorija ir Teritorija	26
3.1.2. Teritorija ir Vieta	27
3.1.3. Teritorija ir Mastas	27
3.1.4. Teritorija ir Tinklas	28
3.2. Vieta, kaip socioerdvinius ryšius struktūruojantis principas	28
3.2.1. Vieta ir Teritorija	28
3.2.2. Vieta ir Vieta	29
3.2.3. Vieta ir Mastas	29
3.2.4. Vieta ir Tinklas	30
3.3. Mastas, kaip socioerdvinius ryšius struktūruojantis principas	31
3.3.1. Mastas ir Teritorija	31
3.3.2. Mastas ir Vieta	31
3.3.3. Mastas ir Mastas	32
3.3.4. Mastas ir Tinklas	32
3.4. Tinklas, kaip socioerdvinius ryšius struktūruojantis principas	33
3.4.1. Tinklas ir Teritorija	33
3.4.2. Tinklas ir Vieta	33
3.4.3. Tinklas ir Mastas	34
3.4.4. Tinklas ir Tinklas	34
4. DUBAJAUS 2040 METŲ BENDROJO MIESTO PLANO VIZIJOS ANALIZĖ	36

4.1. Dubajaus 2040 metų bendrasis miesto planas	36
4.2. Penkių Dubajaus centrų teritorijų modernizavimas	37
4.3. Tvarus Dubajaus teritorijų vystymas gerinant išteklių efektyvumą	38
4.4. Geresnė miesto transporto infrastruktūra, tvarios ir lanksčios judumo priemonės	40
4.5. Dubajaus žaliųjų erdvių plėtra	41
4.6. Aplinkosauginiai sprendimai Dubajuje	42
4.7. Šiandienė Dubajaus ekosistema	45
IŠVADOS	47
BIBLIOGRAFIJA	49
1 priedas „Dešimties globalių miestų tinklas 2023 m.“	58
2 priedas „Penki Dubajaus centrai“	59
3 priedas „20-ties minučių miesto planas su žaliaisiais koridoriais“	60
4 priedas „Žaliasis koridorius – išmaniausias dviračių ir bėgimo infrastruktūros projektas visame pasaulyje“	61
5 priedas „20-ties minučių miestas Dubajuje“	62
6 priedas „Ras al Khor draustinis ir pelkių rezervatas Dubajaus centre“	63
SUMMARY	64

IVADAS

„Ką ši vieta siūlo?“ (angl. “What does this place stand for?”¹) tokį klausimą suformulavo mokslininkė Doreen Massey, analizuodama Londoną – kaip vietą, kaip socioerdvinę kategoriją. Šiame darbe, pasitelkdama socioerdviškumo sampratas, kuri remiasi istoriniu geografiniu kontekstu² bei leidžia kalbėti apie socioerdvinių ryšių³ transformacijas ir naujo socioerdvinio kraštovaizdžio kūrimą – analizuoju Dubajų, kaip globalų⁴ miestą.

Spartus ekonomikos šuolis, vykęs po 1973 m. naftos bumo, paskatino Dubajaus gyventojų skaičiaus augimą ir intensyvesnę urbanizaciją. Didėjant pajamų srautui iš naftos žvalgybos ir jos eksporto, Dubajus – iš kelių kvadratinių kilometrų dykumos gyvenvietės – virto į pasaulinį megapolį (Fazli, Faridi 2008, 202).

Miesto augimas yra glaudžiai susijęs su ekonomine plėtra ir grindžiamas strateginiu teritorijų planavimu, kuriame atsižvelgiama ir į su klimato kaita susijusius iššūkius. Ši transformacija apibūdinama kaip perėjimas nuo žvejų ir prekybininkų gyvenvietės prie kosmopolitiško, regione svarbaus, pirmaujančio turizmo srityje, tapusio masinių komunikacijų, tranzito ir finansų centru – XXI a. globaliuoju miestu (Pacione 2005, 263-264; Lavergne 2002).

Dubajus yra nauja ir jauna urbanistinė erdvė, kaip ir visi Jungtiniai Arabų Emyratai (toliau – JAE), kuriuose autoritarinės vyriausybės valdžia visiškai sutelkta atskirų emyratų valdančiosiose šeimose (BTI 2024). Pasitelkdamas politinę galią ir nustatydamas taisykles, miestas formuoja save, kaip globalų miestą.

Islamiškuose JAE galioja griežti moralės ir etikos principai, taip pat aukšto lygio visų sričių reguliavimas – nuo elgesio normų, aprangos kodo iki socialinių medijų turinio ar asmeninių žinučių.

Cenzūra siekiama išlaikyti valdančių šeimų valdžią, blokuojant vyriausybę, religiją ar prodemokratinę pažiūrą kritikuojantį turinį (Porutiu 2022). Po 2011 m. Arabų pavasario, JAE vyriausybė masiškai persekiojo vyriausybės kritikus ir aktyvistus, kurie ragino vykdyti reformas šalyje (Abrougui 2016). Nors JAE pagarba kitaminčiams nėra visuotinai paplitusi, bet šalyje skatinama ugdytis toleranciją ir pagarbą aplink gyvenantiems, taip kuriant supratingesnę, vieni kitų atžvilgiu, visuomenę (expatra.com 2024).

¹ Massey, Doreen. 2007. *World City*. Polity Press.10.

² Geografinės studijos apie vietovę ar regioną tam tikru praeities laiku ar laikotarpiu arba geografinių pokyčių vietovėje ar regione per tam tikrą laikotarpį. <https://www.britannica.com/science/historical-geography>

³ Tai aplinka, kurioje socialinės grupės gyvena ir kuria savo kasdienį gyvenimą atsižvelgdamos į įvairias aplinkybes. <https://www.igi-global.com/dictionary/collective-pain/66105>

⁴ Svarbūs pasaulio ekonomikos mazgai, kurie dažnai daro įtaką nacionalinei ir tarptautinei politikai. Jie klesti kaip inovacijų ir kūrybiškumo centrai, dažnai pasižymi kosmopolitizmu ir įvairove, tačiau susiduria su nelygybės, socialinės atskirties ir sparčios urbanizacijos bei globalizacijos valdymo iššūkiais. <https://historicophiles.com/2023/05/11/what-is-a-global-city/>

Taisyklės daro poveikį sprendimų priėmimui, gyventojų elgsenų formavimui, lūkesčių pateisinimui. Tai yra tai, ko iš visuomenės ir iš individų tikimasi, siekiant įgyventinti numatytas šalies ir miesto vizijas.

Mano pirmoji pažintis su Dubajumi įvyko 2021 m., kai pusmetį gyvenau ir dirbau pasaulinėje parodoje „Expo 2020“. Noras suvokti šio, dykumoje išaugusio miesto fenomeną kyla iš noro teoriškai įsisąmoninti aplinką, kurią labiau pažįstu etnografiškai. Stebint miestą, jo pastatus, žmonių srautus ir greitį – kildavo klausimas, kaip Dubajui pavyko taip sparčiai iškilti, kai net JAE lygiu jis yra „kita planeta“. Kuo jis unikalus, lyginant su kitais globaliais miestais ir šalimis, turinčiomis naftos, bet negalinčiomis pasigirti globalaus miesto titulu. Kaip Dubajaus valdovas šeichas Mohamedas bin Rašidas Al Maktumas siekia ambicingų tikslų paversti Dubajų „Nr. 1“ pasaulyje: „Noriu, kad Dubajus būtų pirmas. Ne regione, o pasaulyje. Pirmauti viskuo: aukštuoju išsilavinimu, sveikata ir būstu. Noriu savo žmonėms suteikti aukščiausią gyvenimo lygį“ (Al Lawati 2007).

Atsižvelgiant į tai, kad Dubajus plečiasi dykumos ir jūros pakrantės sąskaita, kyla klausimas, kokie socioerdviniai ryšiai atsispindi miesto plėtros santykiuose su ekologija, aplinkosauga ir tvarumu žvelgiant į nusimatytas Dubajaus, kaip globalaus miesto, ateities vizijas.

Taigi, šiame rašto darbe Dubajus, kaip globalus miestas, analizuojamas socioerdvinėmis kategorijomis: erdvė atpažįstama per tarpusavio santykius, sudarytus iš sąveikų – nuo globalių iki artimų, pavyzdžiui, santykiai tarp miestų ar žmonių; erdvę suvokiame kaip galimybių sferą įvairovės egzistavimui, pavyzdžiui, darbo vietų gausa ar žmonių iš skirtingų šalių pasiskirstymas miesto teritorijoje; erdvė atpažįstama kaip atvira ir niekada neužbaigta, nes ji visados yra kūrimo procese. Taip pat erdvė suteikia galimybę suprasti politiką ir galią (Massey 2005, 9).

Dubajaus atvejį pasirinkau dėl jo, kaip globalaus miesto svarbos pasauliniu lygiu, ir kaip dykumos teritorijos urbanizacijos pavyzdžio. Šio tyrimo naujumą ir aktualumą suponuoja bandymas į Dubajų žvelgti ne per reprezentacinius objektus ar daiktus, o per jame kuriamus ryšius, kurie ir konstruoja Dubajų, kaip globalų miestą, daugialypėje erdvėje, veikiant lokalumui ir globalumui kartu. Pasirinkta Dubajaus miesto socioerdvinė analizė per urbanistinę ir ekologinę perspektyvas yra orientuota į tai, kad Dubajus yra didžiulis potencialas, kuris mano nuomone, Lietuvoje neįvertintas dėl regiono nežinojimo. Pateikiama informacija, pavyzdžiui, gali atskleisti sąlygas, kuriomis vystosi Dubajus. Šių sąlygų žinojimas yra svarbus visokio tipo politiniams pasirinkimams.

Darbo tikslas – išsiaiškinti sąlygas, kurios paskatino tokį spartų Dubajaus globalėjimą ir leido susikurti savitam urbanistiniam erdviškumui. Tyrimo **problemis** klausimas – „ką ši vieta siūlo?“ (angl. “What does this place stand for?”), pirmiausia nukreiptas į ateitį. Turint omenyje, kad erdvė yra atvira ir neužbaigta sistema, klausimui atsakyti geriausiai tinka socioerdvinės teorijos prieiga ir šaltiniai, kuriais mėginama projektuoti miesto ateitį.

Darbo tikslui pasiekti išsikelio tokius **uždavinius**:

1. remiantis pasaulinių ir globalių miestų teorijų sampratomis, apibrėžti Dubajų, kaip globalų miestą;
2. pristatyti socioerdviškumo sampratas ir TPSN (angl. Territory, Place, Scale, Network – toliau TPSN) strateginio sąryšingumo požiūrį;
3. remiantis skirtingomis TPSN kategorijų kombinacijomis atlikti socioerdvinę Dubajaus analizę;
4. atlikti Dubajaus miesto pasirinktų strateginių dokumentų vizijų analizę urbanistikos ir ekologijos teminiais pjūviais.

Darbo struktūra. Visas darbas yra padalintas į keturias pagrindines dalis. Pirmame rašto darbo skyriuje (poskyriuose 1.1., 1.2., 1.3.) aptariamos pasaulinių ir Saskia Sassen globalių miestų teorijų sampratos, kurios padės įsisąmoninti vartojamų sąvokų „pasaulinis miestas“ ir „globalus miestas“ skirtumus, taip pat padės išryškinti globalių miestų svarbą pasauliniu lygmeniu bei kaip jie tampa globalizacijos procesų dalyviais – finansų, pasaulinių prekių, žmonių ir informacijos srautų centrais ir kanalais. Atskirame poskyriuje pristatomas Dubajus, kaip globalus miestas. Antrame skyriuje (poskyriuose 2.1., 2.2.) aptariamos socioerdviškumo sampratos, pristatomas TPSN strateginio sąryšingumo požiūris. Ši teorinė prieiga suteikia galimybę į pačią erdvę, kaip matmenį – parodantį kito egzistavimą, pažvelgti iš įvairių perspektyvų. TPSN pagalba galima identifikuoti skirtingus strateginius, socioerdvinių ryšių, pasirinkimus. Trečiame skyriuje (poskyriuose 3.1, 3.2, 3.3, 3.4.) pristatomas daugiadimensinis socioerdvinis analizės modelis, leidžiantis socioerdvinius ryšius analizuoti erdvinėmis kategorijomis (teritorija, vieta, mastas, tinklas), kurios veikia kaip socioerdvinis struktūruojantis principas ir kartu kaip struktūruojančio principo veikimo laukas arba sociokultūrinė praktika. Tokia dvejopa kiekvienos iš kategorijų funkcija leidžia analizę konstruoti pasitelkiant šių kategorijų kombinacijas išvengiant vienmatiško. Ketvirtame skyriuje (poskyriuose 4.1., 4.2, 4.3., 4.4., 4.5., 4.6., 4.7.) atliekama Dubajaus strateginių dokumentų analizė miesto plėtros ir ekologijos teminiais pjūviais. Rašto darbo pabaigoje apibendrinamas tyrimas ir pateikiamos išvados.

Tyrimo metodologija. Tyrime naudojama tarpdisciplininė kompleksinė metodologija, apjungianti istorinę – geografinę perspektyvą. Ši struktūrinė – teorinė prieiga apima du metodologijos rinkinius – teorinius požiūrius, kurie kyla iš globalių miestų tyrinėjimų; ir socioerdvines kategorijas, kurios yra integruotos į erdvinių kategorijų sąryšingumo požiūrį TPSN. Siekiant aptikti ir aprašyti socioerdvinius ryšius, remiamasi TPSN kategorijų kombinacijomis, pavyzdžiui: teritorija ir vieta, vieta ir mastas, mastas ir teritorija, tinklas ir vieta ir kt. Darbe naudojamas pagrindinis šaltinis: Dubajaus 2040 m. vizijos – Dubajaus 2040 m. miesto bendrasis planas, kuriame išsamiai pateikiama tvari miesto plėtros vizija. Dubajaus 2030 m. ir 2050 m. vizijų

įgyvendinimo strategijas pasitelkiu kaip papildančius pirminius šaltinius, padedančius atlikti 2040 m. miesto plėtros bendrojo plano analizę. Šie oficialūs planai yra pateikiami Dubajaus savivaldybės, Dubajaus valdžios ir oficialiame JAE vyriausybės ir kituose portaluose. Pasitelkus antrinius šaltinius, atlikta viešojo diskurso (medijų) analizė, kurių pagalba siekiu identifikuoti socioerdvėje besikuriančius ryšius, padedančius atskleisti Dubajaus, kaip globalaus miesto, fenomeną ir iliustruoti miesto ateities vizijų įgyvendinimo strategijas per urbanistinę ir ekologinę plėtros kryptis.

Teorinių prieigų ir tyrimų apžvalga.

Dėl darbo temos ypatumo, o taip pat turint omenyje, kad šalyje taikoma cenzūra, atsižvelgiant į rekomendacijas iš emyračių dėl tyrimų atlikimo Dubajuje – buvo nuspręsta nedaryti etnografinio tyrimo ir orientuoti darbą teorine kryptimi. Neoficialiai, asmeniškai esu atlikusi apklausas, bet tie atsakymai labiau naudingi ieškant prieigos prie temos, nei kaip tyrimo medžiaga. Tiek mano kalbinti Dubajuje gyvenantys užsieniečiai, tiek emyračiai – visi pasisakė, kad jiems gera gyventi Dubajuje. Tas koreliuoja su Dubajaus strategijomis, kurias ir tiriu, tačiau tų atsakymų pagrindu negalėčiau formuluoti teiginių apie globalų miestą. Išlaikant kritinį požiūrį į tiriamą objektą, pasitelkiu klasikinių dialektikos principą sugretindama, mano manymu, dvi prieštaraujančias miesto plėtros perspektyvas – urbanistinę ir ekologinę teminį pjūvius, socioerdvinėje teorijoje vadinamus teminiais figūratyvais⁵. Ši sąvoka yra vertinga analitinė priemonė, leidžianti nagrinėti dinamiškus ribų pokyčius ir lanksčias kategorizacijas, net ir tais atvejais, kai ribos atrodo įtvirtintos ilgalaikių istorinių, etninių, politinių ir socialinių bei ekonominių skirtumų (Dieterich 2023, 160-161).

Urbanistinė plėtra ir ekologija iš esmės savo veikla ir užmačiomis yra labiausiai prieštaraujančios viena kitai. Stengiantis išvengti vienos nuomonės spąstų ar ideologinės nuostatos, renkuosi šiuos du pjūvius. Kadangi nepavyko aptikti tyrimų, kurie visas šias teorines prieigas, analitinius modelius būtų pritaikę Dubajui, Emyratams, todėl eksperimentuoju su TPSN analitine schema empirinėje aplinkoje, kuri nebuvo taip analizuota anksčiau. Šį analitinį TPSN modelį sukūrė Bob Jessop, Neil Brenner ir Martin Jones, su tikslu parengti išsamius tam tikrų tyrimų objektų aprašymus, taip pat tikslesnę ir esminę „kurių geografinės politinės ekonomijos, didžiųjų klausimų analizę“. TPSN analitinio modelio kūrėjai savo požiūrį siūlo kaip galimą euristinę⁶ priemonę. Pavyzdžiui, valstybės erdvinės restruktūrizacijos, netolygios erdvinės plėtros, regioninio klausimo, miesto klausimo, erdvėlaikio fiksacijos ir daugiapakopio valdymo patikslinimui ir perkonceptualizavimui (Jessop, Brenner, Jones 2007, 397-398). Sociologas Jessop, erdviškumo studijose pasiūlė naujovišką požiūrį į valstybę ir jos kūrimą, siūlydamas strateginio sąryšingumo požiūrį, pagal kurį į ją žiūrima ne kaip į apčiuopiamą subjektą, o kaip į socialinį

⁵ Vokiečių sociologo 1939 m. panaudojusio terminą Norbert Elias teigimu, figūratyvai yra pagrindinė socialumo forma, kurioje sutelkiamas dėmesys į grupių formavimąsi ir konfigūraciją, mikro, mezo, makro lygmeniu. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/zfsoz-2023-2013/html>, 160-161.

⁶ Euristika - problemų sprendimo metodika, kai sprendimas gaunamas bandymų ir klaidų keliu. <https://zodynas.vz.lt/euristika>

santykį. Jo teigimu, valstybės galia yra politinių jėgų pusiausvyros rezultatas, kurį formuoja institucinės struktūros ir socialiniai santykiai (Jessop 2007, 427-428).

Kadangi valstybės teorija yra integruota į TPSN modelį, ji tam tikra prasme užduoda žiūrą, kokių socioerdvinių ryšių ieškau ir leidžia man interpretuoti atliktos Dubajaus TPSN analizės išvadas. TPSN modelis globalaus miesto analizei dar nėra taikytas, tad sykiu stengiuosi išsiaiškinti, kiek jis yra efektyvus tokios analizės instrumentas.

JAE antropologinių, sociologinių ir psichologinių tyrimų lauke atsidūrė po šalies susikūrimo. Turint omeny, kad šalyje emyraičiai yra mažuma – tik 11,48 %.⁷ visų gyventojų, miesto globalumo ir jo socioerdviškumo klausimas tampa itin aktualus. Pavyzdžiui, Pages-El Karoui (2021) analizuoja globalizacijos ir migracijos padarinius, kaip socialinės įvairovės padidėjimą ir visuotinės homogenizacijos paskatinimą; padidėjusią erdvių ir statusų diferenciaciją; sustiprėjusią ir pagreitėjusią komunikaciją bei cirkuliaciją, kas paskatino sudėtingesnę socialinę stratifikaciją. Šie pokyčiai akivaizdžiai matomi miestuose. Lavergne (2007) straipsnyje analizuoja Dubajų, kaip globalų miestą, su jame esančia gentine santvarka, pagal kurią užsieniečiai nesinaudoja jokiomis piliečiams teikiamomis privilegijomis ir yra neįtraukiami į politinių reformų perspektyvas. Krane (2009) tyrinėja Dubajų, kaip miestą, kapitalizmo oazę, kurioje viešpatauja rinka, o istorija lieka nuošalyje. Dubajų pristato kaip vieną saugiausių pasaulio vietų, tačiau vos per žingsnį nuo pavojingiausių. Atskleidžia miesto daugiasluoksniškumą, tame tarpe – kaip vieno didžiausių teršėjų pasaulyje. Vertina pasaulinio ekonomikos nuosmūnio padarinius Dubajuje ir teigia, kad tai vieta, kuri per keletą metų tapo žinoma beveik kiekvienam žmogui ir dar daug ką gali pasiūlyti. Aoun (2016) disertacijoje analizuoja miestų megaprojektais grindžiamą miestų planavimo metodą, kurį Dubajus naudoja kaip pagrindinę priemonę kurdamas miesto įvaizdį, konkuruodamas su kitais globaliais miestais.

Therborn (2017) nagrinėja pagrindines pasaulio sostines, detaliai aprašydamas jų formavimąsi ir kvestionuoja prielaidas apie miesto galios šaltinį, apraiškas ir pasiekiamumą, derindamas politikos, sociologijos, miestų planavimo, architektūros ir urbanistinės ikonografijos perspektyvas. Jis įrodo, kad tarp miesto ir nacionalinės valstybės egzistuoja stiprus ryšys, o dabartinę miestų globalizaciją daugiausia lemia globalūs politikų, taip pat nacionalinio ir vietinio kapitalo siekiai. Nepaisant globalizacijos, jis teigia, kad ateityje politinę ekonomiką valdys nacionalinės sostinės, o ne globalūs miestai, tokie kaip Dubajus, Niujorkas ar Honkongas.

Abrahamson (2004) nagrinėja šiuolaikinio pasaulio didžiųjų miestų, kuriuose vykdoma finansinė ir kultūrinė veikla išskirtinius komercinius, gyvenamuosius ir erdvinius bruožus. Įtakingų miestų plėtra glaudžiai susijusi su šiuolaikinių telekomunikacijų atsiradimu, tarptautinių korporacijų augimu, ekonominės veiklos internacionalizavimu ir padidėjusiu kultūrinių simbolių ir artefaktų

⁷ JAE populiacijos rodikliai. <https://www.globalmediainsight.com/blog/uae-population-statistics/>

judėjimu per valstybių sienas. Sigler ir kt. (2021) tyrinėja socioerdvinius santykius, kurie stebimi globalaus miesto įmonių tinklų mastu, kurie grindžiami tarptautinių įmonių veikla. Miestus pateikia kaip mazgus, o įmonių tarpusavio santykius, kaip ryšius, sudarančius globalaus miesto masto tinklo pagrindą. Tiria, kaip skirtingi socioerdviniai aspektai (regioninė, kalbinė, pramoninė, vystymosi, vadovavimo ir kontrolės dimensijos) prisideda prie globalaus miesto tinklo struktūros, darydami skirtingą poveikį tarptinklinėms diadoms. Tomaira (2023) analizėje dėmesį skiria regioniniams klausimams apie Dubajų, kaip globalų miestą. Čia jis pateikiamas savo regiono kontekste, pabrėžiant esminį geopolitikos, politinio stabilumo ir tradicinių arabų traukos centrų žlugimo vaidmenį, aiškinant kaip Dubajus išaugo ir tapo vieninteliu arabų regiono miestu, tapusiu reikšmingu pasaulinei ekonomikai. Curtis (2016) analizuoja tarptautinių pokyčių teorijas, susijusias su globaliais miestais, taip pat pateikia globalių miestų analizę, kurioje atskleidžiami kintantys miesto ir valstybės santykiai.

Apibendrinant apžvelgtą medžiagą, galima teigti, kad įvairūs tyrinėtojai, analizavę miestus, tyrė ir Dubajaus įvairiapusiškumą ir transformaciją. Pateikdami skirtingus požiūrius į jo raidą, ypatumus, problemas, išryškino jo pasaulinę reikšmę, besikeičiančią globalių miestų ir valstybių dinamikoje.

1. PASAULINIŲ IR GLOBALIŲ MIESTŲ SAMPRATOS.

GLOBALUS MIESTAS – DUBAJUS

Šiame skyriuje pirmiausia pateikiama pasaulinių miestų samprata. Po to, pristatoma Saskia Sassen globalių miestų teorija ir jai prieštaraujančių teoretikų mintys. Skirtingų teorijų apžvalgos parodys skirtumus tarp „pasaulinių miestų“ ir „globalių miestų“ sąvokų. Šio skyriaus pabaigoje, remiantis globalių miestų teorija, Dubajus pristatomas kaip globalus miestas, apžvelgiant jo globalumą bei poziciją, tarp dešimties globalių miestų pasaulyje, lėmusias sąlygas.

1.1. Pasaulinių miestų sampratos

„Pasauliniai miestai“ (angl. world cities) ir „globalūs miestai“ (angl. global cities) – tai terminai, kurie dažnai vartojami pakaitomis apibūdinant miestų centrus, darančius didelę įtaką ir turinčius ekonominę, kultūrinę ir politinę galią pasauliniu mastu. Šie miestai yra susisiekimo centrai, pritraukiantys įvairius gyventojus ir skatinantys inovacijas, prekybą ir tarpvalstybinius mainus (Derudder 2020, 291). Pavyzdžiui, pasauliniai miestai tampa olimpinių žaidynių, pasaulinių čempionatų, pasaulinių parodų vietomis, juose kuriasi įvairios tarptautinės organizacijos, korporacijų būstinės, pritraukiamos investicijos. Nors terminai dažnai siejami vienas su kitu ar net vartojami kaip sinonimai, tačiau tarp jų yra skirtumai.

XX a. pradžioje, Patrick Geddesas savo veikale „Cities in Evolutions“ (1915), teikdamas pasiūlymus dėl miestų valdymo, pasiūlė terminą „pasaulinis miestas“ (Geddes 1915, 7; 46).

Peter Hallo manymu, tuometiniame pasaulyje buvo keletas miestų, kuriuose buvo vykdoma didžioji dalis tarptautinio verslo, tai Londonas, Paryžius, Maskva, Niujorkas ir Tokijas. Hallas šiuos miestus pavadino „pasaulio miestais“ ir išskyrė jiems būdingus bruožus: dideli politinės galios centrai – juose įsikūrę šalių vyriausybių atstovai, tarptautinės misijos, įvairios institucijos, pramonės koncernų būstinės; finansų centrai – vienyjantys centrinius bankus, didžiules draudimo bendroves ir kitas specializuotas finansines institucijas (Hall 1966, 256).

Septintojo ir aštuntojo dešimtmečių pradžioje, esant dideliems pasaulio ekonomikos, darbo pasidalijimo, kapitalo mobilumo, deindustrializacijos, transporto ir ryšių technologijų pokyčiams – susikūrė kelios teorinės perspektyvos ir požiūriai, kurie sudarė „pasaulio miesto“ ir „globalaus miesto“ teorijų pagrindą (Dicken 2003).

„Pasaulio miesto“ teorija ir pats terminas išpopuliarėjo 1986 m. John Friedmanno esė „The World City Hypothesis“ dėka. Autorius miestų sistemą laikė vienintele erdvine „naujojo tarptautinio darbo pasidalijimo“ apraiška, o formą ir struktūrą laikė priklausomomis nuo jo

integracijos į pasaulio ekonomiką ir nuo konkrečios funkcijos, kurią jis atlieka (Friedmann 1995a, 319).

Pasaulio ekonomikos pokyčiai, pavyzdžiui, gamybos ir kontrolės bei užimtumo modeliai, tarptautiniai kapitalo srautai, darė įtaką vidinei miestų struktūrai. Miestai įkūnyjo įmonių būstinės ar finansų centrų vaidmenį priimdami vidines miesto sąlygas, kaip miesto istoriją, nacionalinę politiką ar kultūrą. Friedmanno teigimu, miestus galima skirstyti į erdvinį hierarchinį darbo pasidalijimą pagal funkcinius vaidmenis, kuriuos jie atlieka pasaulio ekonomikoje. Taip miestai tampa svarbiausiais „baziniais taškais“ erdvinėje gamybos ir rinkų organizacijoje bei sąveikoje (Friedmann 1995a [1986], 319).

Jis taip pat pasiūlė dviejų pakopų klasifikavimo sistemą: pirminius ir antrinius miestus. Friedmannas priėmė daugiapakopę miestų klasifikaciją, pagrįstą jų funkcijomis: (1986, 69-83):

- globalūs finansų miestai: Londonas, Niujorkas, Tokijas;
- tarptautiniai miestai (didžiausi tarptautiniai prekybos centrai): Majamis, Los Andželas, Frankfurtas, Amsterdamas, Singapūras;
- svarbūs nacionaliniai miestai: Paryžius, Ciurichas, Madridas, Meksikas, San Paulas, Seulas, Sidnėjus.

Su miestų hierarchinio išdėstymo pokyčiais siejamas ir pasaulio miestų apibrėžimas – nuo „bazinių taškų“ iki „kontrolės ir valdymo centrų“, kurie kontroliuoja ir koordinuoja pasaulinius kapitalo srautus (Friedmann 1995b, 24).

Friedmannas pasaulinių miestų atsiradimą susiejo su geografinės pasaulinės gamybos transformacija ir tarptautinių įmonių organizacine struktūra. Dėl globalizacijos padidėjus ekonominiam geografiniam sudėtingumui, pasaulio miestai tapo „ribotais kontrolės taškais“.

Naujosios politinės ekonomikos požiūris darė įtaką naujosios miestų teorijos raidai, ypač aiškinant globalizacijos ir erdvės dinamiką. David Harvey pristatė „erdvinės fiksacijos“ koncepciją, kuria aiškinamas kapitalizmo bandymas išspręsti vidinę geografinės ekspansijos krizę (Harvey 1982, 427).

Pasak Harvey, šiuolaikinei globalizacijai būdingas akivaizdus prieštaravimas: deterritorializacija – kai kapitalistinis kaupimas vis labiau tapo priklausomu nuo geografinių barjerų panaikinimo; reterritorializacija – kai kapitalistinio kaupimo geografinė plėtra materializavosi kuriant santykinai stabilius ir nejudrius geografinius kraštovaizdžius. Pavyzdžiui, aplinkos užstatymas, transporto infrastruktūros vystymas, gamybos ir verslo kompleksai bei ryšių tinklai (1989a, 294-296).

Septintojo dešimtmečio „vadybinis požiūris“ į miestus kapitalistiniame pasaulyje užleido vietą „verslumo“ ekonomikos plėtros formai vėlesniais laikotarpiais, pažymint, kad „miestų

verslumo“ šaknys glūdi fordistinės-keinsistinės ekonomikos transformacijoje į lankstų kaupimą (Harvey 1989b, 5).

Harvey pateikia kritinių įžvalgų apie urbanizacijos politinę ekonomiją ir būdus, kuriais pasaulinės jėgos lemia miestų plėtrą. Jo teigimu, yra svarbu suprasti socioerdvinius miestų procesų aspektus, įskaitant netolygų išteklių ir galios pasiskirstymą miestuose, ir tarp miestų pasauliniu mastu.

Vienas svarbiausių komunikacijos teoretiko Manuel Castellso teorijos aspektų – XXI a. informacinių ir ryšių technologijų transformuojančios galios pripažinimas globalizacijos ir informacinių technologijų vystymosi laikmetyje. Jis teigia, kad skaitmeninių tinklų atsiradimas iš esmės pakeitė visuomenių funkcionavimą, o komunikacijos tinklai atlieka pagrindinį vaidmenį socialiniuose, ekonominiuose ir politiniuose procesuose. Šiuolaikinėje visuomenėje socialinių judėjimų viešoji erdvė kuriama kaip hibridinė autonominio bendravimo erdvė tarp interneto socialinių tinklų ir užimtos miesto erdvės (Castells 2015, 11). Castellsas nurodė, kad tinklo visuomenėje komunikacinė autonomija pirmiausia konstruojama interneto tinkluose ir bevielio ryšio platformose. Skaitmeniniai socialiniai tinklai suteikia galimybę iš esmės nevaržomai svarstyti ir koordinuoti veiksmus (Castells 2015, 9-10).

Informacinių ir komunikacinių technologijų pagalba laiko ir erdvės užimtumo klausimas yra išspręstas, nes vienu metu leidžiama sąveikauti vienam ar keliems veikėjams, neužimant tos pačios erdvės. Taip erdvės gretimumas atskiriamas nuo laiko vienalaikiškumo. Pasak jo, tinklo visuomenė yra globali visuomenė, kurioje veikia dominuojančios socialinės struktūros globaliuose tinkluose procesai. Finansų rinkos, transnacionalinė gamyba, valdymas ir prekių, paslaugų paskirstymas, komunikacijos priemonės, kultūra, menas ir panašiai – visa tai yra formuojama ir kontroliuojama globaliuose tinkluose (Castells 2004, 22).

Castellsas siekė empiriškai parodyti, kaip globaliuose miestuose kuriama ir palaikoma materialinė skaitmeninė infrastruktūra naujoms socialinės praktikos formoms. Globalūs miestai yra neatsiejami nuo jų sukūrimo ir ilgaamžiškumo, įkūnijantys materialiąją globalizacijos infrastruktūrą (Castells 2001, 228).

Daugelyje teorijų pabrėžiama informacinių ir ryšių technologijų svarba formuojant pasaulio miestų geografiją ir globalizacijos dinamiką. Išryškinant skaitmeninių tinklų, transformuojančių pasaulio miestų socialinį, ekonominį ir politinį kraštovaizdžius, atskleidžiama daugialypė pasaulio miestų prigimtis.

1.2. Saskia Sassen globalių miestų teorija

Sassen, viena iš pagrindinių globalizacijos, miestų ir migracijos procesų teoretikų, atsižvelgdama į globalizacijos paskatintą ekonominę veiklą ir, to pasekoje, besiformuojančią naujo tipo organizacinę struktūrą (su pagrindiniais globalinių miestų elementais), pirmoji pasiūlė „globalus miestas“ terminą (Sassen 1991, 4).

Savo novatoriškoje knygoje „The Global City; New York, London, Tokyo“ (1991) tyrinėja, kaip šie miestai tapo svarbiausiais pasaulio ekonomikos mazgais, atliekančiais lemiamą vaidmenį finansų, paslaugų ir informacijos mainų srityse. „Globalus miestas“ aptariamas kaip euristinė priemonė, kuri gali atskleisti miestuose, prisijungusiuose prie pasaulinės rinkos, vykstančius procesus (Sassen 1991, 350-351).

Sassen teigia, kad jos tiriami pasauliniai miestai pasižymi gebėjimu pritraukti ir koncentruoti specializuotą ekonominę veiklą ir aukštos kvalifikacijos darbo jėgą, o tai dažnai lemia erdvinę ir socialinę miesto kraštovaizdžio poliarizaciją. Terminą „globalus miestas“ autorė įvedė siekdama juos atskirti nuo kitų „pasaulinių miestų“, kurie istoriškai egzistavo šimtmečius iki industrializacijos (Sassen 1991, 170; 2001, 53).

Sassen atkreipia dėmesį, kad „globalūs miestai“ šiame kontekste tampa, pavyzdžiui, pasaulio ekonomikos organizavimo valdymo taškais, pagrindinėmis finansų ir specializuotų įmonių būstinėmis, taip pat gamybos ir inovacijų vietomis bei naujų finansinių produktų rinkomis (Sassen 1991, 21).

Sassen, kitaip nei Friedmannas, nurodo, kad pasauliniai miestai yra ne tik pasaulinių ekonominių procesų koordinavimo mazgai, bet kartu ir atlieka specifines valdymo funkcijas: „miestai yra postindustrinės svarbiausių šio laikotarpio gamybos šakų – finansų ir specializuotų paslaugų – vietos; miestai yra tarptautinės rinkos, kuriose įmonės ir vyriausybės iš viso pasaulio gali pirkti finansines priemones ir specializuotas paslaugas“ (Sassen 2000, 22).

Globaliems miestams siūlant aukšto lygio verslo paslaugas, Sassen dėmesį sutelkia į globalios kontrolės praktiką, taip apibrėždama globalių miestų vaidmenį. Pasaulinė kontrolė nėra įmanoma viename mieste, o reikalauja koordinavimo, miestų tinklų pagalba. Sassen tai vadina „centralizacijos geografija“, jungiančia pagrindinius tarptautinius finansų ir verslo centrus, pavyzdžiui: Londoną, Tokiją, Paryžių, Frankfurtą ir Niujorką (Ten pat, 45, 140).

Dėl tokių priežasčių, kadaise buvę svarbūs gamybos centrai ir uostamiesčiai, tampa periferiniais ir taip yra sukuriama „marginalumo geografija“ (Ten pat, 140). Atsirandant specializuotoms darbo vietoms, marginalumas ima atsispindėti ir pačiuose miestuose. Sassen aiškinimu, ne visi pasaulio miestai tampa vienodi, tačiau tam tikra konvergencija vyksta dėl konkrečių specializuotų pasaulinio miesto funkcijų (Ten pat, 141).

Globalių miestų centruose įmonių, teikiančių valdymo konsultacijų, teisės, viešųjų ryšių, apskaitos, finansų, dizaino ir nekilnojamojo turto paslaugas, koncentracija sukuria kūrybišką miesto aplinką, skatinančią inovacijas ir sinergiją. Sassen pažymi, kad tokia aplinka lemia tankų fizinių modernių biurų patalpų telkimąsi ir vertikalų augimą globalių miestų centruose. Ši tendencija skatina didelę paklausą ir investicijas į aukštos klasės biurų pastatus, nekilnojamąjį turtą, prekybos centrus, viešbučius ir su jais susijusias paslaugas (Sassen 2006, 3).

Iš kitos pusės, žvelgiant iš istorinės perspektyvos, tarpvalstybiniai kapitalo, prekių ir žmonių mainai, kuriems vadovauja miestai, nebūtinai yra naujas šiuolaikinės globalizacijos reiškinys. Ne Vakarų, o Rytų miestai istoriškai vaidino svarbesnį vaidmenį formuojant globalizaciją (Hopkins 2002, 32-34). Pavyzdžiui, John M. Hobsonas teigia, kad nuo 500-ųjų metų: „Vakarai ir Rytai buvo iš esmės ir nuosekliai susiję globalizacijos ryšiais“ (Hobson 2004, 2). Rytų išteklių sklaida ir įsisavinimas Vakaruose vyko per Rytų globalizaciją, taip pat, Rytų išteklių pasisavinimas per Europos imperializmą (Ten pat, 21).

Atsakydama į kritiką, Sassen atkreipia dėmesį, kad dauguma tarpvalstybinių mainų istoriškai vyko imperijų arba tarpvalstybinės sistemos kontekste. Tuo tarpu šiuolaikinės globalizacijos naujovė yra strateginių teritorijų perskirstymas dėl privatizacijos, reguliavimo panaikinimo ir nacionalinių ekonomikų atvėrimo užsienio kapitalui (Sassen 1991, 18). Sassen pabrėžia, kad miestai yra svarbiausi pasaulinių informacijos ir finansų tinklų mazgai. Specializuotos įmonės, tokios kaip finansų įstaigos, konsultacinės, audito ir teisinės firmos bei žiniasklaida, atlieka lemiamą vaidmenį kuriant ir palengvinant informacijos ir kapitalo judėjimą per sienas (Sassen 2000, 109). Šis tarpusavio ryšys rodo, kad didžiųjų miestų dinamika skiriasi nuo XIX a. dinamikos ir atspindi XXI a. pasaulio miestų raidą.

Pagrindiniai pasaulio verslo centrai savo svarbą kildina iš transnacionalinių tinklų, nes nėra tokio dalyko kaip, vienas globalus miestas. Žvelgiant iš šios perspektyvos, teigiama, kad tai yra ryškus kontrastas su kadaise buvusiomis imperijų sostinėmis (Sassen 2013, 52). Mokslininkė atkreipia dėmesį, kad miestai ir jų tinklai kuria erdvę, kuri yra orientuota į vietą ir ji yra transteritorinė – jungianti geografiškai skirtingas, bet glaudžiai susijusias vietas. Šie miestai yra pasaulinė erdvė, kurioje globalizacija įgauna specifines, lokalizuotas formas. Taigi, vietos atkūrimas apima šio pasaulinio kraštovaizdžio įvairovės atgaivinimą (Ten pat, 60).

Sassen siūlo apsvarstyti politines transnacionalinės erdvės globaliuose miestuose pasekmes, pareiškiant naujas pretenzijas į ją. Ši erdvė tapo įvairių veikėjų, įskaitant pasaulinį kapitalą ir marginalizuotus miestų gyventojus, kurie yra suinteresuoti tarptautine miesto dinamika, dėmesio centru (Ten pat, 60). Ji pabrėžia naujų ekonominės ir socialinės nelygybės formų atsiradimą, taip

pat vietos gyventojų perkėlimą dėl gentifikacijos⁸ ir pasaulinio kapitalo iškilimo. Mažai apmokamos nekvalifikuotos darbo jėgos paklausą, skatina ir įmonės, ir turtingas elitas. Sassen teigia, kad mažėjant viduriniajai klasei, miestų erdvės atspindi itin didelę ekonominę poliarizaciją, rodo akivaizdžią nelygybę ir segmentaciją. Miestai tampa „globalizacijos“ gamybos židiniais, kuriuos formuoja mobilus transnacionalinis įmonių elitas, migrantai ir besikeičiančios darbo kultūros, keičiančios pasaulio miestų struktūrą ir pobūdį (Sassen 2007, 13).

Sassen savo darbuose nurodo, kaip svarbu suprasti sudėtingas pasaulinių ekonominių procesų ir urbanizacijos dinamikos sąsajas, nušviesdama sudėtingą vietinių ir pasaulinių jėgų sąveiką formuojant šiuolaikinę urbanistinę aplinką.

Yra autorių, kurie ne visai pritaria Sassen idėjoms arba jas papildo naujais akcentais.

Peter Tayloras teigia, kad pasaulinė ekonomika funkcionuoja per tarpusavyje susijusias pasaulio miestų poras, kurios prekiauja tarpusavyje, todėl globalizacijos sąvoka yra labai ginčytina. Jis pabrėžia, kad šiuolaikiniai pasaulio miestai skatina perteklinį vartojimą, pasižymi didele nelygybe ir netvarumu. Tayloras pasisako už ekonomikos augimo sulėtinimą, kad būtų pasiekta stabili pasaulinė ekonomika, ir kaip būtiną priemonę siūlo kurti gyvybingus, ekologiškus miestų tinklus visame pasaulyje (Taylor 2020).

Massey, teigia, kad pasauliniai miestų centrai visame pasaulyje sukuria priklausomybių, ryšių ir poveikio tinklą. Ji atkreipia dėmesį į prekybos kelius, investicijas, politinę ir kultūrinę įtaką bei galios dinamiką, besitęsiančią (iš šių miestų) visame pasaulyje (Massey 2007, 7). Ji pabrėžia, kad globalūs miestai turi pripažinti savo globalią atsakomybę, įskaitant poveikį aplinkai, ekonominį poveikį kitiems regionams ir migrantų gerovę. Ji pasisako už perėjimą prie naujos politinės perspektyvos, kuri peržengtų lokalumo ribas ir apimtų vietos politiką, plečiančią geografinę vaizduotę (Massey 2007, 175).

Yasser Ellsheshtawy teigia, kad miestai vis dažniau statomi atsižvelgiant į globalizacijos tendencijas, tokias kaip turizmas, įmonių būstinės ir pasaulinio lygio renginiai. Taip pirmenybę teikiant laikinų gyventojų poreikiams, o ne socialinių problemų sprendimui ar miesto gyvenimo sąlygų gerinimui visiems gyventojams. Pabrėžia, kad globalizacija virto dominavimo forma, teikiančia pirmenybę tiems, kurie turi išteklių, ir kuriančia erdvines formas, susijusias su kultūros elementais. Šis hibridiškumas skirtas elitui, išstumiant paprastus piliečius ir slepiant savo ketinimus po tradicijų ir paveldo priedanga (Elsheshtawy 2004, 172).

Jane Robinson išsako kritiką „pasaulinio ar globalaus miesto“ teoretikams dėl to, kad jie teikia pirmenybę konkreitiems ekonomikos sektoriams, ir ginčija jų teiginių universalumą. Ji teigia, kad hierarchiniai modeliai, skirstantys pasaulio miestus, skatina ribotą požiūrį į ekonomiką ir

⁸ Gentrifikacija - terminas, vartojamas apibūdinti miestų atnaujinimo ir plėtros procesui, dėl kurio mažesnes pajamas gaunantys gyventojai iškeldinami, o į miestą plūsta labiau pasiturintys asmenys ir įmonės.
<https://learn.thinkprop.ae/en/what-is-gentrification-and-how-does-it-impact-local-communities/>

marginalizuoja Globalių Pietų miestus, kuriuose, lyginant su Globalia Šiaure, ekonominės integracijos forma nepastovi. Tad sudėtinga pilnai atspindėti Globalių Pietų miestų pasiekiamų rezultatų įvairovę (Robinson 2002, 532-537).

Robinson taip pat teigia, kad miestų studijose miestai, esantys už Vakarų ribų, vertinami pagal „iš anksto duotą (pasaulio) miesto standartą“. Be to, miestų hierarchijos, kurias konstruoja pasaulio / globalaus miesto teoretikai, naudodami tokias sąvokas kaip „pirmojo“, „antrojo“, „trečiojo“ ir „ketvirtojo“ pasaulio miestai – nėra tik analitiniai įrankiai (Robinson 2002, 531).

Peter Marcuse's ir Ronald van Kempenas analizuodami globalizacijos procesus, vietoj „globalus miestas“ pasiūlė „globalėjantis miestas“ terminą. Teigia, kad tai yra globalizacijos proceso terminas, o dalyvavimas tame procese priklauso ne nuo vietos jame, o nuo proceso pobūdžio ir įtakos masto (Marcuse, van Kempen 2000, 263).

Sassen įvestu „globalus miestas“ terminu apibūdinami miestai – centrai, dėl juose sutelktos specializuotos ekonominės veiklos ir kvalifikuotos darbo jėgos, šie miestai atlieka svarbų vaidmenį pasaulio ekonomikoje. Globalių miestų teorija parodo dinamišką ir daugialypę globalių miestų prigimtį, kurią formuoja tiek vietinės, tiek pasaulinės jėgos. Globalūs miestai apibūdinami, kaip didelę ekonominę, kultūrinę ir politinę įtaką pasauliniu mastu darantys miestai. Juose yra tankiai apgyvendinta teritorija, jie kontroliuoja didelės aplinkinės teritorijos prekybą ir ekonomiką, bei turi pagrindinius gamybos centrus. Tai yra politikos, kultūros, žiniasklaidos ir turizmo centrai. Šiuos bruožus ir atskleisiu pristatydamą Dubajų, kaip globalų miestą.

1.3. Globalus miestas – Dubajus

Galvodama apie savo patirtį Dubajuje, pirmiausiai prisimenu „Terra“ paviljoną, kaip vieną iš pagrindinių „Expo 2020“ objektų, rodantį Dubajaus įsipareigojimą siekti tvarumo ir rūpintis aplinkosauga, taip sudarant sąlygas miestui keliauti į tvaresnę ateitį. Tai įtraukianti edukacinė erdvė, kurioje tyrinėjamas ir pristatomas žmogaus veiklos poveikis aplinkai ir mokoma tvarumo įgūdžių.

Paviljono tvarumo veiksniai – saulės energiją ir vandenį kondensuojantys „išmanieji medžiai“ kartu su tradiciniu drėkinimo tinklu, upelių pagalba. Čia įdiegtos vienos pažangiausių technologijų, kurių dėka siekiama išlaikyti ekosistemos pusiausvyrą ir kartu parodyti pasauliui, kad net dykumoje galima sukurti žalią oazę (expo2020dubai.com 2022).

Dubajaus valdovai visada garsėjo savo atvirumu kitoms kultūroms, ambicingais miesto planais ir gebėjimu centralizuoti ir kontroliuoti visus miesto, politinio gyvenimo aspektus, kuriame susikerta tradicijos ir inovacijos.

Apie miesto ateitį imta strategiškai galvoti jau daugiau kaip prieš tris dešimtmečius, žinant, kad naftos ištekliai yra riboti. Siekdami užtikrinti Dubajaus plėtrą, Emyratai ėmė diversifikuoti⁹ ekonomiką (Amazing-Dubai.com).

Dabar Dubajus yra svarbiausias Persijos įlankos bendradarbiavimo tarybos¹⁰ (toliau – PĮBT) regiono miestas, išskirtinis finansų, mažmeninės prekybos, statybos ir transporto paslaugų srityse. (Willen, Nasr ir kt. 2017, 8). Jame įsikūrusios šalies – pavyzdžiui, “Emirates Airlines”, “DP World”, vienas didžiausių uostų operatorių ir prekybos skatintojų pasaulyje, “Majid Al Futtaim” koncernas – apimantis 16 rinkų ir aptarnaujantis 600 milijonų klientų (Birch 2024); ir didžiosios tarptautinės korporacijos, pavyzdžiui, “IBM”, “Deloitte”, “Amazon” ir kitos, (Ward 2024) skatinančios tarptautinę verslo ekosistemą emirate.

2024 m. pradžioje Dubajaus vyriausybė paskelbė Dubajaus ekonominę darbotvarkę (D33), kuria siekiama iki 2033 m. padvigubinti emyrato ekonomiką įgyvendinant 100 pertvarkos projektų.

Šių iniciatyvų dėka bus įgyvendinami Dubajaus ekologiškos ir tvarios gamybos planai, išsiplės Dubajaus prekybos su užsienio šalimis tinklas. Numatyta užmegzti ekonominius ryšius su dar 400 miestų Afrikoje, Lotynų Amerikoje ir Pietryčių Azijoje, ir kitur. Ši svarbi strategija skatina eksporto augimą ir tvarią ekonomikos plėtrą. Siekiama, kad Dubajus patektų tarp trijų didžiausių globalių miestų, penkių didžiausių logistikos ir keturių didžiausių finansų centrų (tec.gov.ae 2024).

Dubajus investuoja į naujus, skatinančius ekonomiką, sektorius: pramogas, tiesiogines užsienio investicijas (TUI), informacines ir ryšių technologijas (IRT), programinės įrangos kūrimą, turizmą – maistą ir svetingumą, nekilnojamą turtą, sveikatos priežiūrą, mažmeninę prekybą ir madą, statybas (Virtuzone 2023).

Remiantis pateikta statistika, palyginti su 2022 m. (14,36 mln.), 2023 m. Dubajų aplankė maždaug 19,43 %. daugiau tarptautinių turistų (17,15 mln.) (GMI Blogger 2024). Dubajus taip pat yra vienas sėkmingiausiai talentus ir turistus pritraukiančių miestų, kuriame kartu gyvena žmonės iš daugiau kaip 200 pasaulio valstybių (mediaoffice.ae 2023).

Miestas yra vienas saugiausių (Safety Index, 2024) ir tarptautiškiausių pasaulyje, nes iš 3 mln. 670 tūkst. jame gyvenančių žmonių, emyračių vos apie 10 %. Tai daugiausiai gyventojų JAE turintis miestas (Dubai Statistics Center 2024).

Nepaisant kultūrinės įvairovės puoselėjimo, mieste išlieka atskirtis tarp vietinių gyventojų ir migrantų, kurią formuoja tokios dichotominės kategorijos, kaip pilietis / užsienietis ir kt. Nors etninės bendruomenės sugyvena kartu, kiekviena jų išlaiko savitą tapatybę skirtingose miesto dalyse. Mažas pajamas gaunantys migruojantys darbininkai formuoja savo subkultūras,

⁹ Riziką mažinanti išteklių paskirstymo strategija; pajamų gavimas iš skirtingų šaltinių.

<https://zodynas.vz.lt/Diversifikavimas>

¹⁰ PĮBT (angl. GCC) šešių Artimųjų Rytų šalių - Saudo Arabijos, Kuveito, Jungtinių Arabų Emyratų, Kataro, Bahreino ir Omano - politinis ir ekonominis aljansas. <https://www.britannica.com/topic/Gulf-Cooperation-Council>

nedalyvaujančias viešajame diskurse, nes yra užgožiamos blizgančio miesto kraštovaizdžio (Wang 2020, 32-33).

Pagal 2023 m. Pasaulinės galios miestų lyginamąjį indeksą (angl. Global Power City Index – GPCI)¹¹ atsižvelgiant į darbo lankstumo, mažo nedarbo lygio ir palankios įmonių mokesčių aplinkos parametrus, Dubajus pirmauja Artimųjų Rytų regiono miestų sąrašė ir užima aštuntą vietą tarp globalių miestų pasaulyje (žr. 1 priedą) (GPCI, 2023). Indekse miestai vertinami pagal jų gebėjimą pritraukti asmenis, kapitalą ir įmones, vertinant šešias kategorijas: ekonomiką, mokslinius tyrimus ir plėtrą, kultūrinę sąveiką, gyvenimo sąlygas, aplinką ir prieinamumą (Al Helou 2023).

Dubajus – antrus metus iš eilės išlaikė ketvirtąją vietą pagal kultūrinės sąveikos parametą, aplenkdamas Tokiją, Stambulą, Madridą, Maskvą ir Singapūrą. Šiuo reitingu atskleidžiamas Dubajaus siekis stiprinti savo, kaip kultūrinės vietovės, pagrindinio kūrybiškumo centro ir vieno geriausių miestų gyventi bei dirbti statusą, rezultatas (mediaoffice.ae 2023).

Dubajuje gausu įvairių kultūrinių veiklų, pavyzdžiui, festivaliai, mugės, koncertai, sporto renginiai, kurie pritraukia lankytojus iš viso pasaulio pasinaudoti specialiai renginių metu sumažintomis apsipirkimo kainomis (visitdubai.com).

Pramonės sektoriaus įgyvendinamose strategijose akcentuojamos inovacijos ir tvarumas, todėl Dubajus yra pasirengęs tapti pasauliniu žinių verslo lyderiu, kurį skatina didelės užsienio investicijos ir klestinti verslumo kultūra (Willen, Nasr ir kt. 2017, 8). Jau dabar jame yra aukščiausio lygio švietimo įstaigos, pavyzdžiui, Amerikos universiteto, Birmingemo, Midlseksio, Volongongo, Niujorko ir kitų pasaulio miestų universitetų padaliniai (studies-overseas.com 2024).

Nors įsitraukimas į pasaulinę rinką duoda materialinės naudos, jis taip pat sukelia miestui kapitalizmo problemų (Wang 2020, 32-33). Vienas iš kapitalizmo trūkumų – aplinkos būklės blogėjimas. Pavyzdžiui, miestui plečiantis gamtos sąskaita, naikinamos augalų ir gyvūnų buveinės, degraduoja dirvožemis ir teršiamas vanduo. Vertinant pagal tvarumą, atmosferos oro kokybę ir komfortą bei miesto aplinką – Dubajus užima tik 44 vietą iš 48 (GPCI 2023).

Vis dėlto negalima nepripažinti, kad Dubajus, dėka įžvalgaus vadovavimo ir nenutrūkstamos pažangos, iš nederlingos dykumos tapo pasauliniu inovacijų ir klestėjimo centru. Nors dėl neoliberalios ekonominės politikos ir masinio vartojimo Dubajus susiduria su aplinkosaugos, socialinės segregacijos ir ekonominių skirtumų, tarp įvairių gyventojų, problemomis, jis gali būti ambicijų ir dinamiškumo simbolis, iliustruojantis šiuolaikinį globalių miestų, kuriuos formuoja ekonominė įtaka ir strateginis vystymasis, pavyzdį.

Kitame skyriuje bus žvelgiama į socioerdviškumą, padėsiantį vėliau identifikuoti Dubajaus, kaip globalaus miesto, socioerdvinius ryšius.

¹¹ Japonijos Miestų strategijų instituto sudarytas Pasaulinės galios miestų lyginamasis indeksas pagal kurį vertinami globalių miestų veiklos rezultatai ir konkurencingumas. https://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2023_summary.pdf

2. SOCIOERDVIŠKUMO SAMPRATOS IR STRATEGINIO SĄRYŠINGUMO POŽIŪRIS TPSN

Šiame skyriuje pirmiausiai, atsižvelgiant į erdviškumą tyrinėjusių mokslininkų įžvalgas, pateikiama socioerdviškumo sampratos. Po to, supažindinama su Bobo Jessopo, Neilo Brennerio ir Martino Joneso sukurtu TPSN strateginio sąryšingumo požiūriu, kaip instrumentu, galinčiu atskleisti daugiadimensinius socioerdvinius ryšius konkrečioje praktikoje.

2.1. Socioerdviškumo sampratos

Prancūzų sociologo ir filosofo Henry Lefebvre'o novatoriški darbai, ypač jo knyga "The Production of Space" (1974), padėjo pagrindus visuomenės ir erdvės dialektinio santykio tyrinėjimui. Lefebvre'as teigė, kad erdvė yra aktyviai kuriama ir formuojama socialinių santykių, atspindi ir veikia galios struktūras, kultūrinės praktikas ir gyvenimiškas patirtis (Lefebvre 1974; cit. iš Haas 2012, 1).

XX a. pabaigoje Lefebvre'o (1991) darbai atkreipė dėmesį į kitą dimensiją, kur ji nėra laikoma vien tik produktu ar objektų talpykla, bet socialiai konstruojama. Tai reiškia, kad erdvė yra tarsi prekė, kuri gaminama prieš ją reprodukuojant ir kuriama pagal dėsnius, kuriuos sąlygoja skirtingi socialinės gamybos etapai. Pasak Lefebvre'o (1991)¹², perėjimas nuo vieno režimo prie kito reiškia naujos erdvės kūrimą. Erdvės ir laiko susikirtimas su kintančiomis galios santykių konsteliacijomis yra esminis dalykas siekiant suprasti erdviškumą arba erdvinę reiškinių konfigūraciją. Jo teigimu, socialiniai santykiai egzistuoja, nes jie turi erdvinį būvį, ir materializuojasi per erdvės „gamybą“ su jame slypinčia galios dinamika¹³ (Lefebvre 1991, 79; Soja 1996, 71; cit. iš Rajendran 2014, 12, 79). Toks požiūris leidžia visai kitaip svarstyti socioerdvinio santykio, kurį žmogiškosios geografijos specialistai konceptualizuoja kaip „erdviškumą“,¹⁴ aspektus (Bondi 2005; cit. iš Ellison 2021, 24-25).

Lefebvre'as rašo, kad valdžia visada bando „reprezentuoti save amžinybėje, pasitelkdama architektūrinius simbolius ir kūrinius“, kad ji vykdoma savo saugojamoje erdvėje ir, kad valdžia pasižymi santykiu, su ją supančia žeme, kurią ji valdo ir į kurią įsiskverbia“¹⁵ (Lefebvre 2014, 13; cit. iš Dastoor 2023, 15).

¹² Lefebvre, Henry. 1991. *The production of space*. Oxford: Blackwell.79.<https://iberian-connections.yale.edu/wp-content/uploads/2020/04/The-production-of-space-by-Henri-Lefebvre-translated-by-Donald-Nicholson-Smith.pdf>

¹³ Lefebvre, Henry. 1991. *Critique of everyday life*. Vol. I. Introduction, trans. John Moore. London: Verso, 1991, 97; Edward W. Soja, *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-imagined Places*. Cambridge, Mass. Oxford: Blackwell, 1996), 71.

¹⁴ Bondi, Liz. 2005. *Troubling space, making space, doing space*. Group analysis, 38(1), 137-149.

¹⁵ Lefebvre, Henry. 2014. *Toward an architecture of enjoyment*. Minnesota Press.

Geografė Massey yra dar viena svarbi figūra socioerdvinės teorijos raidoje. Savo darbe “Space, Place and Gender“ (1994), pabrėžia dinamišką ir reliatyvų erdvės pobūdį, atmesdama fiksuotas ir statiškas konceptualizacijas. Ji teigė, kad svarbu suvokti erdvę kaip sudėtingą ir nuolat kintantį darinį, kurį formuoja socialiniai santykiai, ekonominės jėgos ir politinė dinamika (Massey 1994; cit iš Haas 2012, 4).

Massey globaliu vietos pojūčiu išreiškia, kad ši besikeičiančių socialinių santykių geografija leidžia kitaip interpretuoti vietą ir sukurti ekstravertišką jos pojūtį, kuris „pozityviai integruoja globalumą ir lokalumą“ (Rajendran 2014, 15). Knygoje “For space” (2005) Massey apibrėžia erdvę, kaip santykių ir susitikimų sferą, o tai reiškia politiką. Ji pastebi, kad kapitalistinė globalizacija išlaisvina kapitalą, bet įkalina vargšus. Ji aptaria viešosios erdvės, kurioje vyksta politika, privatizavimą. Piliečiai dabar renkasi prekybos centruose, o ne parkuose ir aikštėse. Ji taip pat teigia, kad daugialypių tapatybių erdviškumas formuojasi kartu su jomis, todėl erdvė tampa susitikimų ir netikėtų sąveikų sfera, kuri paneigia modernistinę erdvės, kaip statiškos, suvokimą (Massey 2005; cit iš Haas 2012, 3). Vietos dažniausiai vaizduojamos kaip turinčios išskirtinę tapatybę, pagrįstos istorija ir tradicijomis, todėl jos yra ribų nustatymo procesas¹⁶ (Massey 2005, 266; cit. iš Dastoor 2023, 13). Remdamasi Lefebvre’u, Massey siūlo holistinį požiūrį į socioerdvinę gamybą, pateikdama tris teiginius, kad erdvė yra tarpusavio santykių produktas, kurį sukuria sąveikos, ji yra daugialypė ir ji visada kuriama¹⁷ (Massey 2005; cit. iš Ellison 2021, 86).

Erdviniai santykiai ir kategorizavimo sąveika, objektų ir žmonių erdvėje, yra neatsiejama aplinkos socialinių aspektų tyrimo dalis. Erdvinis vietovės įsisavinimas apima visuomenės ar grupės struktūras ir principus. Tokių santykių tyrimo pagrindas yra bendriausių dalykų analizė, apimanti kasdienes ar rečiau atliekamus žmonių veiksmus. Tyrimai taip pat apima geografinės vietovės ir padeda geriau suprasti visuomenės, kaip jų aktyviosios dalies, socialinius santykius (Pader 1988, 251-252).

Socioerdvinės teorijos raidai labai svarbūs marksistinės krypties geografo Harvey darbai. Juose, ypač “The Condition of Postmodernity” (1989), buvo nagrinėjami būdai, kuriais kapitalizmas, globalizacija ir urbanizacija formuoja visuomenių erdvinę organizaciją. Harvey akcentuojamas politinės ekonomikos ir netolygaus išteklių pasiskirstymo vaidmuo, kuriant erdvę, turėjo įtakos socioerdvinei analizei. Harvey (1989) anksčiau naudojo „erdvinės fiksacijos“ sąvoką, kad paaiškintų kaupimo procesą kapitalistinėje ekonomikoje, kuri turi tam tikrų apribojimų keičiant erdvinės reorganizacijos dinamiką (Rajendran 2014, 22).

Vietos pojūtis susiformuoja per asmeninę patirtį ir apibrėžia, kaip žmonės mato, interpretuoja ir sąveikauja su savo pasauliu (Adams et al., 2016). Miestuose vietos pojūtis atspindi kultūros,

¹⁶ Massey, Doreen. 2005. *For space*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC. Sage. 1-232.

¹⁷ Ten pat.

aplinkos, istorijos, politikos ir ekonomikos sankirtas, jam įtakos turi pasaulinis mobilumas, migracija ir neryškios ribos tarp gamtinės ir užstatytos aplinkos (Ten pat, 2016).

Kai kurie mokslininkai globalizaciją laiko procesu, kuris ištrina vietą¹⁸, o kiti teigia priešingai¹⁹, kad globalizacija sustiprino vietos socialinį gyvenimą – sudėtinguose tinkluose, kuriuos jie vadina „lokalizavimu“²⁰ (Sack 1997, Beck 2006, Laclau 2007; cit. iš Dastoor 2023, 13).

Globalizacija integruoja ekonomines, kultūrinės, politines ir socialines sistemas visame pasaulyje. Mohammad ir Sidaway (2012) nagrinėja Persijos įlankos miestus, kurie reklamuojasi kaip pasauliniai miestai, prekybos, kultūros, finansų ir turizmo centrai, nes juose vyksta dinamiški socioerdviniai pokyčiai. Persijos įlankos naftos ekonomika pritraukė darbuotojų iš viso pasaulio, todėl įlankos miestai tapo pasaulinio miestų srautų ir ryšių žemėlapiu mazgais²¹ (Mohammad ir Sidaway 2012, 606-607; cit. iš More 2015, 52), kuriuose konstruojamos tapatybės.

Apžvelgus skirtingų teoretikų socioerdviškumo sampratas, peršasi išvada, kad socioerdvine teorija siekiama atskleisti pagrindines socialines, ekonomines ir politines jėgas, lemiančias erdvinius modelius, ir mesti iššūkį esamai galios dinamikai, įsitvirtinusiai urbanistiniame kraštovaizdyje.

2.2. Strateginio sąryšingumo požiūris TPSN

Bobo Jessopo, Neilo Brennerio ir Martino Joneso straipsnyje “Theorising sociospatial relations” (2008) teigiama, kad: „vienmatiškumas yra akivaizdus visuose keturiuose socioerdviniuose žodynuose, nors ir skirtingais pavidalais, ir skirtingu laipsniu. Kiekvienas jų patenka į spąstus, kai dalis (teritorija, vieta, mastas ar tinklas) supriešinama su socioerdvinės organizacijos visuma dėl sąvokų netikslumo ar pernelyg siauro analitinio dėmesio“. Tai įvardijama kaip metodologinio teritorializmo spąstai, kurie apima visus socioerdvinius aspektus (Jessop, Brenner, Jones 2008, 391).

TPSN sistemoje pripažįstamas polimorfis socioerdvinių santykių pobūdis. Jessopas, Brenneris ir Jonesas sukūrė šį požiūrį siekdami išvengti to, ką jie vadina „vienmatiškumu“ (Jessop et al., 2008, 391). Autoriai pasiūlė, kad socioerdvinių santykių polimorfija turėtų būti tiriama analizuojant TPSN teritorijos (T – *territory*), vietos (P – *place*), masto (S – *scale*) ir tinklo (N – *network*) kategorijų kombinacijas ir, kad dėmesys būtų sutelktas į šių dimensijų tarpusavio

¹⁸ Sack, Robert.D.1997. *Homo geographicus a framework for action, awareness, and moral concern*. Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press. 294

¹⁹ Beck, Ulrich.2006. “Risk Society Revisited: Theory, Politics and Research Programmes”. In *The sociology of risk and gambling reader* 68-90. Routledge.

²⁰ Laclau, Ernesto. 2007. “Bare life or social indeterminacy?” Giorgio Agamben: *Sovereignty and Life*. 19.

²¹ Mohammad, Robina & Sidaway, James. 2012. Spectacular Urbanization amidst Variagated Geographies of Globalization: Learning from Abu Dhabi's trajectory through the Life of South Asian Men. *International Journal of Urban and Regional Research*, 606-627.

priklausomybę. Jie teigia, kad socioerdviškumo teorija yra veiksmingiausia tada, kai ji remiasi istorija; taip pat, tiriant kontekstinius ir istorinius įvairių socialinių santykių dimensijų struktūrinių ryšių, strateginio koordinavimo ir tarpusavio ryšių formų skirtumus. Nors TPSN sistemos autoriai atsisako griežtų apibrėžimų, jie pateikia keletą analitinių aspektų, susijusių su šiomis dimensijomis (Ten pat, 392-393).

Viena iš erdvės organizavimo formų, T – teritorija, susijusi su vidaus ir išorės skiriamųjų linijų konstravimu, pasienio riboženklių ar parceliacijos būdu. Kiti svarbūs teritoriškumo aspektai yra erdvės kontrolė²² (Paasi 2008b, 109; cit iš Gailing et.al., 2020, 1115), taigi ir tai, kaip organizuojama ir įgyvendinama socialinė ir politinė galia erdvėje²³ (Bridge et al., 2013, 336; cit. iš ten pat). P – vieta, suvokiama kaip artumas, erdvinis įsitvirtinimas ir teritorinė diferenciacija, bei iš to kylanti tapatybė. Kiekviena vieta suvokiama kaip ypatinga ir išskirtinė²⁴ (Agnew 2011; cit. iš ten pat). Kartu vietos yra socialinės praktikos ir prasmės, kurias galima vartoti ir kurti, vieta²⁵ (Miller and Ponto 2016; cit. iš ten pat, 1116). S – mastas, reiškia socialinių santykių hierarchizaciją ir vertikalią diferenciaciją, arba masto padalijimą kaip socialinę ir erdvinę struktūrizaciją (Jessop et.al 2008, 393). Mastai niekada nėra pastovūs, jie nuolat pertvarkomi pagal savo turinį, santykinę svarbą ir tarpusavio ryšius²⁶ (Swyngedouw 2010, 9; cit. iš Gailing et.al., 2020, 1116). N – „tinklui“ būdingas tarpusavio ryšys ir tarpusavio priklausomybė. Tinklai suprantami pagal mazgų junglumą ir socialinių ryšių, tarp mazgų, diferenciaciją topologiniuose tinkluose (Jessop ir kt., 2008, 393). Ši kategorija primena erdvių reliatyvumą²⁷ (Paasi and Zimmerbauer, 2016, 90; cit. iš Gailing et.al., 2020, 1116).

Siekdami iširti keturių sistemos kategorijų tarpusavio priklausomybę, Jessopas ir kt. skiria dimensijų kaip struktūrizavimo principo, arba kaip veiklos vietos vaidmenį. Taigi teritorija, kaip struktūrizavimo principas, arba priežastinis mechanizmas, gali daryti poveikį kitoms trimis dimensijoms, arba ji gali būti sukurta dėl jų poveikio (Jessop et al., 2008, 396). TPSN sistema atspindi ir teritoriškumą, vietos kūrimą, mastą ir tinklus, kaip „istoriškai ir geografiškai specifinius, strategiškai selektyvius būdus, kuriais grindžiami konkretūs sudėtingi geografiniai kraštovaizdžiai, su juose atsirandančiomis konkrečiomis TPSN kategorijų kombinacijomis (TP, TS, SN, PS ir t.t.)“ (Ten pat, 2008).

²² Paasi, Anssi. 2008b. Territory. In: Agnew JA, Mitchell K and Toal G (eds) *A Companion to Political Geography*. Malden, MA: Blackwell. 109–122.

²³ Bridge, Gavin, Bouzarovski Stefan, Michael Bradshaw et al. 2013. *Geographies of energy transition: Space, place and the low-carbon economy*. Energy Policy 53: 331–340.

²⁴ Agnew, John. A. 2011. Space and place. In: Agnew JA and Livingstone DN (eds) *The Sage Handbook of Geographical Knowledge*. Los Angeles, CA: Sage. 316–330.

²⁵ Miller, Byron & Ponto Jason. 2016. Mobility among the spatialities. *Annals of the American Association of Geographers* 106(2): 266–273.

²⁶ Swyngedouw, Eric. 2010. Place, Nature and the Question of Scale: Interrogating the Production of Nature. Berlin: BBAW.

²⁷ Paasi, Anssi, and Zimmerbauer, Kaj. 2016. “Penumbral borders and planning paradoxes: Relational thinking and the question of borders in spatial planning”. *Environment and Planning A: Economy and Space* 48(1): 75–93.

TPSN visada yra susiję su socialiniais santykiais ir veiksmis. TPSN nėra fiksuotos kategorijos, tai – individualių ir kolektyvinių veikėjų, atstovaujančių priešingus politinius pasirinkimus – strategijos ir taktikos, esančios skirtinguose istoriniuose geografiniuose kontekstuose. Konkretus socioerdvinių kategorijų kombinacijų derinys nėra iš anksto numatomas, kaip organizuoto proceso rezultatas, su jame esančiais prieštaravimais ir konfliktais (Jessop et al., 2008, 394). Todėl analizuojant erdvių kūrimą miesto mastu, reikia atkreipti dėmesį į socioerdvinius aspektus.

Paasi teigia, kad Jessopas ir kt. siekdami išvengti viendimensiškumo, griežtai ir siaurai neapibrėžia TPSN sistemos. Vietą, teritoriją, mastą ir tinklą jie palieka atvirus²⁸ (Paasi 2008a, 408; cit iš. Gailing et.al., 2020, 1115). Sistema sulaukė kritikos dėl galimų kitų svarbių erdvių kategorijų neįtraukimo ar nepakankamo jų sureikšminimo, pavyzdžiui regiono ar interesų vaidmens²⁹ (Mayer 2008; Paasi and Metzger 2017; cit iš. Gailing et.al., 2020, 1115).

TPSN sistema kritikuojama už struktūralistinį požiūrį, primetantį erdviškumo kategorijas, užuot palengvinusi individualių socioerdvinių gyvenimo aprašymų tyrinėjimą³⁰ (Tan 2016; cit iš. Gailing et.al., 2020, 1115).

TPSN sistemoje, kaip perspektyvoje, daugiau dėmesio skiriama struktūriniais ar materialiniams ginčytinos politikos kapitalistinėse valstybėse aspektams. Tokiu būdu paliekama erdvė TPSN sistemą derinti su poststruktūralistinėmis perspektyvomis ir (arba) kritikuoti ją iš šių perspektyvų³¹ (Miller 2013; cit iš. Gailing et.al., 2020, 1115).

Socioerdviškumo sampratos yra tarpdisciplininės, besiremiančios sociologijos, geografijos, urbanistikos ir kitų disciplinų indėliu. Pasitelkiant TPSN strateginio sąryšingumo požiūrio kategorijų kombinacijas, gali būti tiriami įvairūs socioerdviniai ryšiai. Šiuo metodu kitame skyriuje analizuojamas Dubajaus, kaip globalaus miesto, fenomenas.

²⁸ Paasi, Anssi. 2008a. "Is the world more complex than our theories of it?" TPSN and the perpetual challenge. *Environment and Planning D: Society and Space* 26(3): 405–410.

²⁹ Mayer, Maargit. 2008. "To what end do we theorize sociospatial relations?" *Environment and Planning D: Society and Space* 26(3): 414–419.

³⁰ Tan, Siwei. 2016. *Space and Environment in the Industrialising Mekong Delta: A Socio-spatial Analysis of Wastewater Management in Vietnam*. Wien: LIT

³¹ Miller, Byron. 2013. Spatialities of mobilization: Building and breaking relationships. In: *Miller B, Nicholls W and Beaumont, J. Spaces of Contention: Spatialities and Social Movements*. Aldershot: Ashgate, 285–298.

3. DUBAJAUS SOCIOERDVIŠKUMO ANALIZĖ

Šiame skyriuje, remiantis skirtingomis strateginio sąryšingumo požiūrio TPSN kategorijų kombinacijomis pristatoma Dubajaus socioerdvinė analizė. Jos dėka atskleidžiami strategiškai pasirenkami socioerdviniai ryšiai. Pirmoji kategorija apibrėžiama kaip struktūruojantis principas, o antroji – kaip veikimo laukas. Pavyzdžiui, TN kategorijų kombinacijoje T – teritorija, kaip struktūruojantis principas ir N – tinklas, kaip veikimo laukas. Iš viso pateikiu šešiolika kategorijų kombinacijų su pavyzdžiais.

Pasak TPSN autorių, kategorijų kombinacijos gali būti taikomos šiose srityse, pavyzdžiui: skirtingų visuomeninių ir mokslinių priėgų klasifikavimui, socialinių erdvių vietų, strategijų ar tikslų aprašymams. Taip pat, siekiant iššifruoti individualias ar kolektyvines (institucijų, organizacijų) veikas, kurios atstovauja prieštarigus politinius pasirinkimus. TPSN taip pat gali būti naudingas keliant naujus klausimus, susijusius su ginčų politikos erdvių sąveika su geoistorine kapitalo kaupimo ir valstybės galios periodizacija (Jessop, Brenner, Jones 2007, 398).

3.1. Teritorija, kaip socioerdvinius ryšius struktūruojantis principas

3.1.1. Teritorija ir Teritorija – ši kategorijų kombinacija apima sienų, ribų ir apribojimų kismo nagrinėjimą laiko perspektyvoje.

Nuo seno Dubajus apibrėžiamas kaip itin svarbi Persijos įlankos prekybos kelių sankirtos teritorija. Pavyzdžiui, Dubajaus Šilko kelio strategija siekiama, kad Dubajus taptų pagrindiniu pasauliniu prekybos ir e-prekybos bei logistikos centru, jungiančiame Aziją, Europą ir Afriką. Dubajaus siekis – sukurti ir išlaikyti atsparią, ir tvarią ekonomiką, dėmesį skiriant prekybai, logistikai, turizmui ir inovacijoms. Taip yra gerinama prekyba tarp laisvųjų zonų ir likusių emyratų (Mukhtar 2023).

Dubajaus Šilko kelias rodo, kad JAE sėkmė ateityje priklausys nuo Azijos, t. y. „Azijos amžiaus“, iškilimo. Kinija jau yra nubrėžusi planus dėl skaitmeninio Šilko kelio, kuris apima dirbtinį intelektą ir kvantinę kompiuteriją, didinančią prekybos pajėgumus. Dubajus, kaip pirmaujantis prekybos centras jau naudojami šiomis skaitmeninėmis technologijomis. Kinijos Juostos ir kelio iniciatyva (angl. Belt and Road Initiative, BRI) naudojami Dubajaus Šilko kelio infrastruktūra, kad sukurtų prekybos į regioną centrą ir vartus į Afriką bei platesnius Artimuosius Rytus (Sharif 2021).

JAE užima trečią vietą pasauliniame valstybių, kurioms BRI teikia didžiausią naudą, indekse. Kinijos investicijos į JAE statybų sektorių siekė 2 mlrd. JAV dolerių. Padaugėjus JAE laisvųjų zonų, 28 % padaugėjo tiesioginių užsienio investicijų (TUI) (angl. FDI) (Wang 2024).

Dubajus tapo patikima platforma Kinijos organizacijoms, norinčioms pradėti ir valdyti savo investicijas ir operacijas BRI Pietų-Pietų koridoriuje. Kinijos žemės ūkio bankas (Agricultural Bank of China, ABC) paskirtas RMB kliringo³² banku Dubajuje – viename iš nedaugelio teritorijų visame pasaulyje (Sharif 2021).

Įdiegtos skaitmeninės Šilko kelio platformos dėka, siekiama palengvinti pasaulinę prekybą. Pradėjus prekybos registracijos ir eksporto leidimų suvienodinimą, įmonėms suteikta daugiau saugumo. Tuo siekiama, kad JAE išliktų svarbiu tarptautinės prekybos dalyviu. Stebint šią dinamiką, politikos formuotojai ir suinteresuotieji subjektai gali kurti strategijas, kaip valdyti sudėtingą Dubajaus teritorinį kraštovaizdį.

3.1.2. Teritorija ir Vieta – šios kategorijų kombinacijos pora padeda atskleisti kaip kuriami socioerdviniai ryšiai skirtingose vietose Dubajaus teritorijoje.

Dubajaus teritoriją apibrėžia oficialios JAE vyriausybės nustatytos ribos su atskiromis zonomis jame. Pavyzdžiui, Dubajaus tarptautinio oro uosto (DAFZA) ir Jebel Ali laisvosios zonos (JAFZA). Jos pritraukia investicijas ir skatina verslo vystymąsi, žinių klasterių atsiradimą. Jose veikiančioms įmonėms taikomos išskirtinės vyriausybės numatytos taisyklės (moec.gov.ae 2024).

Kinija investavo 2,4 mlrd. JAV dolerių, kad Dubajuje Jebel Ali 5,57 mln. m² ploto ekonominės zonos teritorijoje sukurtų sandėliavimo ir ekspedijavimo stotį, skirtą Kinijos prekėms eksportuoti į visą pasaulį. Taip pat įsteigė tvirtą padalinį Al Maktumo oro uoste, kad galėtų gabenti prekes į kitus regionus (Sharif 2021).

Specialiųjų ekonominių zonų atsiradimas sukuria išskirtines vietas nacionalinėje teritorijoje, kuriose taikomos kitokios nei likusioje miesto dalyje, taisyklės. Įvairi erdvinė dinamika ir ekonominė veikla skatina savitą miestovaizdžio formavimąsi ir naujų sociokultūrinių sąveikų atsiradimą.

3.1.3. Teritorija ir Mastas – ši kategorijų kombinacija leidžia pažvelgti į esančią dinamiką tarp vietos, regioninio ir federalinio valdymo lygmenų, ir pamatyti, kokį poveikį tai daro teritorinei organizacijai, ir mastui.

JAE yra septynių emyratų federacija. Rinkimai į federalinį patariamąjį organą vyksta ribotai, tačiau politinės partijos uždraustos, o visa vykdomoji, įstatymų leidžiamoji ir teisminė valdžia galiausiai priklauso septyniems paveldimiems valdovams (Freedomhouse.org 2023).

Emyratų vyriausybė prižiūri tokias svarbias funkcijas kaip ekonominė plėtra, švietimas, sveikatos apsauga ir kultūra, formuoja teritorinę organizaciją ir socialinę bei ekonominę dinamiką.

³² Atsiskaitymų negrynaisiais pinigais sistema, pagrįsta tarpusavio mokėjimo reikalavimų ir įsipareigojimų įskaita. <https://zodynas.vz.lt/Kliringas>

Dubajaus savivaldybės institucijos valdo viešuosius darbus ir paslaugas, užtikrinamos veiksmingą ir įtraukų vystymąsi tokiose srityse kaip žemė, keliai, parkai ir miestų planavimas. Pirmybė teikiama piliečių dalyvavimui, bendruomenės įtraukimui ir operatyviam, įvairiems poreikiams pritaikytam valdymui (u.ae 2024).

JAE veikia vietos, regioniniu ir federaliniu lygmenimis, kurių kiekvienas turi savo įtakos sferą. Pagrindiniai principai – subsidiarumas, veiksmingumas ir efektyvumas, užtikrinantys, kad sprendimai būtų priimami tinkamu lygmeniu. Ši sistema leidžia lanksčiai koordinuoti politiką, todėl lengviau prisitaikyti prie kintančių aplinkybių. Atsižvelgiant į visuomenės gerovės stiprinimą, reikia skirti dėmesio tokiems klausimams, kaip vyriausybės skaidrumas ir piliečių rinkimų teisių užtikrinimas.

3.1.4. Teritorija ir Tinklas – ši kategorijų kombinacija atspindi dinamišką fizinių, institucinių ir santykinių veiksnių sąveiką, kurie apima oficialią ir neoficialią partnerystę su kitomis valstybėmis, ir tarptautinėmis organizacijomis, siekiant bendrų tikslų ar interesų.

JAE suvokdami pasaulio tvarką kaip žmonių ir išteklių tinklą, dėmesį skiria junglumo darbotvarkei, kurioje sprendžiami investicijų į prekybą, logistiką ir infrastruktūrą klausimai. JAE noriai bendradarbiauja su platesnėmis struktūromis. Pavyzdžiui, JAE ir JAV partnerystė švarios energijos gamybai spartinti (PACE), kuri paskatins 100 mlrd. JAV dolerių finansavimą ir kitą paramą, be to, iki 2035 m. JAV, JAE ir kylančios ekonomikos šalyse visame pasaulyje bus įdiegta 100 naujų GW švarios energijos (mofa.gov.ae 2023). JAE vyriausybė paskelbė, kad iki 2050 m. sieks „grynojo nulio“ strategijos įgyvendinimo (u.ae 2024).

Geopolitiniu požiūriu abi bendradarbiavimo sistemos, prie kurių prisijungė JAE, sukuria JAV patinkantį santykių, mainų ir maršrutų tinklą, kuriuo siekiama apriboti Kinijos įtaką. Atsižvelgdami į tai, JAE nori vaidinti svarbų vaidmenį, siekdami tapti supercentru ir toliau vykdo daugiapolę užsienio politiką (Ardemagni 2023).

JAE valdžios pozicija ir priimami sprendimai, vizijos yra reikšmingi formuojant šalies strateginę ir ekonominę orientaciją Persijos įlankos regione ir už jo ribų.

3.2. Vieta, kaip socioerdvinius ryšius struktūruojantis principas

3.2.1. Vieta ir Teritorija – ši kategorijų kombinacija parodo kaip branduolio ir periferijos dinamika lemia išteklių, galimybių ir vystymosi rezultatų pasiskirstymą skirtingose vietose, ir teritorijose.

Dėl savo strateginės padėties Arabijos pusiasalyje Dubajus yra svarbi Artimųjų Rytų, Azijos ir Afrikos pasienio vieta. Miestas yra tarptautinės prekybos ir komercijos centras, pritraukiantis

įvairių kultūrų žmones ir prekes, o taip pat siekiantis įtvirtinti savo įtaką šiuolaikinėje geopolitikoje ir ekonomikoje.

JAE ir kitos Persijos įlankos valstybės kontroliuoja daugybę komercinių uostų ir karinių bazių Raudonosios jūros ir Adeno įlankos pakrantėje. Dubajaus įtaka atsispindi kitų valstybių formavime Afrikos Kyšulyje, ir Raudonojoje jūroje (Advani 2019). Pavyzdžiui, Dubajaus pasauliniai uostai “DP World”, valdo daugiau kaip 60 uostų ir terminalų, išsidėsčiusių visame pasaulyje (dpworld.com 2024).

Tokiu būdu atsiskleidžia valstybės ir kapitalo susilieėjimas į „ekonominę imperiją“, nes vienas iš būdų užtikrinti Dubajaus, kaip pasaulinių verslo ir prekybos vartų, padėtį – tęsti pasaulinę plėtrą už šalies teritorijos. Dubajaus vietos ir teritorijos struktūravimo principas pabrėžia tęstinumą, atsparumą ir prisitaikymą, nes miestas orientuojasi į kintančią galios ir geopolitinių aljansų dinamiką šiuolaikiniame pasaulyje.

3.2.2. Vieta ir Vieta – ši kategorijų kombinacija atspindi konkrečios fizinės miesto vietos, kuriose vyksta žmonių veikla, santykius ir patirtis.

Vietos skirstomos pagal vietas, kurios skatina: kultūros paveldo išsaugojimą; turizmo skatinimą ir atskirų miesto identitetų kūrimą mieste; socialinę sanglaudą; įtrauktį ir gyvenimo kokybę; aplinką, kuri palaiko įvairias bendruomenes ir skatina socialinę sąveiką bei gerovę.

Pavyzdžiui, Al Karama rajone darniai sugyvena įvairių visuomenės sluoksnių, tautybių atstovai. Jie kuria savo daugiatautę atmosferą, kuri atsispindi restoranuose, parduotuvėse ir socialinėje erdvėje (HiDubai 2023). Al Karama taip pat garsėja šešėline rinka – slaptomis ir ne itin išvaizdžiomis parduotuvėmis, kuriose parduoda pasaulinių prekių ženklų falsifikatus. Ekonominės plėtros departamento pareigūnai stengiasi išardyti šešėlinius nelegalių prekių tinklus. Vieno reido metu buvo konfiskuota prekių, maždaug už pusę milijono JAE dirhamų (Gupta 2019).

Dubajuje ryški miesto aplinkų, kurios formuoja miesto erdvinę organizaciją, sociokultūrinę dinamiką ir ekonominę plėtrą, įvairovė.

3.2.3. Vieta ir Mastas – ši kategorijų kombinacija atspindi kaip darbo pasidalijimą formuoja skirtingo masto vietų sąveika. Tam reikia suprasti prekių, paslaugų, kapitalo ir informacijos srautus per erdvines ribas, taip pat socialinius ir politinius procesus, kurie daro įtaką šiems srautams.

Darbo pasidalijimą tarp skirtingo masto vietų Dubajuje lemia miesto, kaip pasaulinio prekybos, finansų, turizmo ir inovacijų centro, vaidmuo. Pavyzdžiui, dėl nuolat plėtojamose pasaulinio lygio sveikatos priežiūros sistemos visuose Emyratuose, o ypač didžiuosiuose miestuose – Dubajuje, Abu Dabyje yra didžiulė gydytojų paklausa. Todėl medicinos sektorius yra viena labiausiai klestinčių darbo rinkų, kurioje mokami dideli atlyginimai (Alam 2024). Sveikatos

priežiūros įstaigos kuria palankią ekosistemą, kuri palengvina medicinos verslo steigimą. 2002 m. įkurtoje Dubajaus laisvojoje zonoje „Dubajaus sveikatos priežiūros mieste“ (DHCC) sutelktos pagrindinės sveikatos priežiūros paslaugos, kurios geba pritraukti geriausius specialistus (dhcc.ae 2024). Dėl kokybiškos sveikatos priežiūros, didėja gyventojų pasitenkinimas miestu.

Dubajuje išryškėja darbo pasidalijimas, susijęs su skirtingo masto vietomis mieste ir tokiu būdu galima geriau pamatyti, kaip formuojamas įvairialypis Dubajaus kraštovaizdis ir santykiai jame.

3.2.4. Vieta ir Tinklas – ši kategorijų kombinacija žymi tarpusavyje susijusias santykių, srautų ir sąsajų sistemas, kurios peržengia fizines ribas ir formuoja socioerdvines sąveikas konkrečiose vietose, ir už jų ribų.

Globalūs miestai atlieka svarbų vaidmenį palaikant ir atkuriant tarptautinio ekonominio bendradarbiavimo tinklus, kuriant naujus aljansus ir partnerystes. Pavyzdžiui, siekdamas skatinti verslo galimybes PĮBT šalių bendrovėms, verslininkams ir šeimų biurams, Honkongas 2021 m. Dubajuje atidarė savo pirmąjį ekonomikos ir prekybos biurą (Yunshak, Tang 2013).

Dubajaus akademinės bendruomenės ir pramonės partnerystė skatina inovacijas ir ekonomikos įvairinimą. Pavyzdžiui, tokios iniciatyvos kaip Nacionalinė mokslinių tyrimų ir plėtros lyderystės programa ugdo inovacijų lyderius ir stiprina Dubajaus, kaip pasaulinio inovacijų centro, statusą (WAM 2024).

Bendradarbiaujant universitetui ir Jungtinės Karalystės mokslo ir inovacijų tinklui, Dubajuje esančio Birmingemo universiteto miestelyje pastatyta mikrofluidų tyrimų laboratorija, leidžianti atlikti daugiadisciplininius mokslinius tyrimus pavyzdžiui, inžinerijos, biologijos ir nanotechnologijų. Dirbama prie mikromaišytuvų, mikroseparatorių ir mikrofluidinių prietaisų, skirtų vandeniui valyti, projektavimo ir gamybos. Šių prietaisų pagalba bus galima aprūpinti švairiu net ir atokiau nuo miesto gyvenančias bendruomenes (birmingham.ac.uk 2024).

Būdamas tinklaveikoje su kitais universitetais, Dubajus gerina studijų kokybę ir tobulina technologinius pasiekimus, kurių dėka ir mokslo bendruomenė, ir visuomenė turės apčiuopamos naudos. Tai atspindi „Expo 2020“ Dubajuje vykusios pasaulinės parodos šūkį „sujunkime protus, kurkime ateitį“. Valdžios institucijų, privačių kūrėjų ir bendruomenės organizacijų partnerystė užtikrina, kad būtų atsižvelgiama į įvairias perspektyvas ir interesus, lemiančius įtraukesnius ir geresnius miesto plėtros rezultatus viešojoje erdvėje. Taip prisidedama formuojant miesto aplinką, atitinkančią įvairių Dubajaus gyventojų poreikius.

3.3. Mastas, kaip socioerdvinius ryšius struktūruojantis principas

3.3.1. Mastas ir Teritorija – ši kategorijų kombinacija atskleidžia hierarchinius valdymo ir administravimo lygmenis, kurie veikia šalyje, pradedant federaliniu ir baigiant vietiniu lygmeniu.

Dubajuje vietos valdymo struktūros, kurioms vadovauja savivaldybė, prižiūri miesto planavimą, infrastruktūrą ir paslaugų teikimą bei vizijų įgyvendinimą. Todėl siekia užtikrinti miesto tvarumą teikiant novatoriškas skaitmenines ir realaus laiko paslaugas pagal Dubajaus „Paslaugų 360“ politiką“. Platformos pagalba, žmonės gali siųsti užklausas, pastebėjimus ir informaciją apie iškilusias problemas. Institucijų reagavimo greitis prisideda prie gyventojų pasitenkinimo valdžios institucijų darbu ir miesto nustatytos vizijos įgyvendinimo (dm.gov.ae 2024).

Tikimasi, kad Dubajaus augimu suinteresuotųjų šalių, įskaitant viešąjį ir privatųjį sektorių, bendradarbiavimas ir toliau kurs verslui palankų klimatą diegti naujoves, kuriomis besinaudojantys gyventojai pajus tiesioginę naudą.

3.3.2. Mastas ir Vieta – ši kategorijų kombinacija leidžia pažvelgti į erdvinį darbo pasidalijimą daugiau dėmesio skiriant mastui, kuris dažnai atspindi daugialypiškumą, apimančią įvairias erdvines dimensijas – nuo vietinės iki pasaulinės.

Pramoninės zonos, pavyzdžiui, Jebel Ali, yra gamybos ir logistikos centrai, svarbūs ne tik vietos, bet ir globaliu mastu. Strategiškai pasirinkta vieta tarp Jebel Ali uosto ir Al Maktumo tarptautinio oro uosto padėjo tapti pasaulinio lygio globaliu prekybos centru ir didžiausia regione verslo augimo platforma, kurioje dirba virš 135 tūkst. darbuotojų iš daugiau kaip 130 šalių (Freezonesgateway.ae 2024).

Taip pat, šiuo metu Dubajuje kaip tik statomas 35 mlrd. dolerių vertės naujasis oro uosto terminalas, kurio pajėgumas bus didžiausias pasaulyje ir kasmet aptarnaus iki 260 mln. keleivių. Sujungus Expo City, Jebel Ali ir Al Maktumo tarptautinio oro uosto erdves į ištisą miestą, išaugs būstų poreikis milijonui žmonių. Taip pat planuojama, kad įsikurs pirmaujančios pasaulio logistikos ir oro transporto sektoriaus įmonės (Al Jazeera, 2024).

Bus skatinamas naujų bendruomenių, ekonominių klasterių, atitinkančių naujojo centro viziją, kūrimasis, miesto planavimas sukurs skirtingas aplinkas, kurios tenkins skirtingus žmonių poreikius. Šios kategorijos suteikia pagrindą nagrinėti sudėtingą skirtingų erdvinių vienetų ir jų socioerdvinės dinamikos sąveiką – apimančią nuo skirtingas funkcijas atliekančių miesto teritorijų iki Dubajaus rolės urbanistinėje dinamikoje, ekonominiame atsparume ir globalaus miesto pozicionavimo – pasauliniame kontekste.

3.3.3. Mastas ir Mastas – ši kategorijų kombinacija pasireiškia persidengiančiomis įtakos, valdymo ir socialinės bei ekonominės veiklos sritimis, kurios peržengia tradicines ribas ir klasifikacijas.

Pavyzdžiui, po 1970-ųjų, atsiradus naftos pramonei, išaugo darbo jėgos paklausa. Tai paskatino spartų darbo migrantų (kvalifikuotų ir nekvalifikuotų), daugiausia iš Pietų Azijos, antplūdį. Siekiant reguliuoti darbo migrantų srautus, buvo sukurta kafalos sistema³³. Emyratų miestuose susiformavo hierarchinė visuomenė, kurioje vietiniai gyventojai priklausė privilegijuotai socialinei kategorijai, o migrantai iš Globalių Pietų šalių – žemiausiam sluoksniui. Tokia kitoniškumo forma padidino socialinę nelygybę ir segregaciją, kuri yra išlikusi ir šiandieną (Uddin 2022).

Sparčiai besiplečiančiose urbanizuotose vietovėse, tokiose kaip Dubajus, tradicinis gatvių vaidmuo skatinti socialinius ryšius – mažėja. Šis pokytis prisideda prie erdvinės atskirties ir didina socialinę atskirtį. Dubajuje gyvena įvairūs migrantai, todėl socialinė integracija išlieka ribota dėl segregacijos. Dubajaus socialinis kraštovaizdis įvairus – nuo vietos bendruomenių iki pasaulinių imigrantų tinklų ir diasporos grupių. Miestui skatinant įtrauktį, įvairovę ir toleranciją asmenys gali derėtis dėl savo tapatybės, formuojant miesto socioekonominį bei socioerdvinį kontekstą.

3.3.4. Mastas ir Tinklas – ši kategorijų kombinacija apima įvairius valdymo, ekonominės veiklos ir socialinės sąveikos lygmenis, kurių kiekvienas veikia savo įtakos sferoje.

Dubajuje veikia tarptautinės nevyriausybines organizacijos. Pavyzdžiui, Jungtinių Tautų aplinkosaugos programa (UNEP) ir Pasaulio žaliųjų pastatų taryba (WGBC). Šios ir kitos organizacijos bendradarbiauja su vietos valdžios institucijomis, įmonėmis ir pilietinės visuomenės veikėjais, siekdamos skatinti tvarią praktiką ir politiką miestų plėtros, infrastruktūros ir išteklių valdymo srityse. JAE organizuojami renginiai, kuriuose daugiausiai dėmesio skiriama aplinkos apsaugai, politikai ir žaliosios darbotvarkės / pasaulinių tvarumo tikslų įgyvendinimui. Svarbu paminėti, kad JAE tapo Jungtinių Tautų tvarumo iniciatyvų centru, taip parodydami savo įsipareigojimą siekti žalesnės ateities (Al Mokdad 2024).

Nors NVO pabrėžia bendradarbiavimo galimybes, keitimąsi žiniomis ir kolektyvinius veiksmus bendrų tikslų siekimui ir įgyvendinimui JAE, vis tik turėtų atsižvelgti į šalyje esančią cenzūrą, propagandos potencialą, taip pat į unikalios politinę ir socialinę dinamiką strategiškai svarbiame, bet sudėtingame Artimųjų Rytų regione (Ten pat).

³³Teisinė sistema, apibrėžianti darbuotojų migrantų ir jų darbdavių santykius Jordanijoje, Libane ir Persijos įlankos arabų valstybėse, išskyrus Iraką. Sukurta siekiant aprūpinti pigia ir gausia darbo jėga spartaus ekonomikos augimo laikotarpiu, o jos gynėjai teigia, kad ji naudinga vietos verslui ir padeda skatinti vystymąsi. Vis dažniau pripažįstama, kad joje daug išnaudojimo atvejų. <https://www.cfr.org/backgrounder/what-kafala-system>

Lygiagrečių galios tinklų ir NVO svarba formuojant masto ir tinklo sąveika gali duoti apčiuopiamos strateginės naudos. Tačiau, norint užsitikrinti ilgalaikę NVO misijos sėkmę ir tvarumą veikti JAE, reikia atlikti išsamų, darbo aplinkos galimų rizikų, vertinimą.

3.4. Tinklas, kaip socioerdvinius ryšius struktūruojantis principas

3.4.1. Tinklas ir Teritorija – ši kategorijų kombinacija leidžia suvokti dinamišką centrų (kilmės) ir periferinių teritorijų (pakraščių) sąveiką miesto kraštovaizdyje, bangavimo poveikį bei tarpvalstybinę sistemą regione.

Dubajuje ekonominio vystymosi ir investicijų iš centrinių verslo rajonų banginis poveikis plinta į periferinius rajonus, bendruomenes ir regionus. Šis reiškinys lemia erdvinis augimo, gentifikacijos ir miestų plėtros modelius (Thinkprop.ae 2023).

Pavyzdžiui, Dubajuje dėl gentifikacijos, izoliuotas dykumos rajonas Al Quoz, iš pramoninio tapo strategiškai patogiu ir patraukliu rajonu vakariečiams (bin Shabib 2015).

Dubajuje šalia turtingų rajonų yra ir mažas pajamas gaunančių gyventojų gyvenviečių bei „lūšnynų“, o tai rodo infrastruktūros skirtumus. JAE vyriausybė vykdo skurdo mažinimo politiką, teikia pagalbą nepasiturinčioms šeimoms, steigia specialius fondus ir ministerijas, kad sumažintų didelių pragyvenimo išlaidų poveikį, tačiau tik emyračiams (uae-dubai-pesci.weebly.com 2019).

Todėl svarbu užtikrinti, kad miesto plėtros nauda būtų teisingai paskirstoma įvairioms teritorijoms ir bendruomenėms, kartu sumažinant neigiamus išorinius padarinius, pavyzdžiui, spūstis, gyventojų perkėlimą ir aplinkos būklės prastėjimą.

3.4.2. Tinklas ir Vieta – ši kategorijų kombinacija apima miesto padėties pasauliniuose miestų tinkluose, jo, kaip daugiabriaunio miesto, statuso ir susipynusių vietovių pobūdžio suvokimą.

Dubajus, būdamas tinklaveikoje su kitais miestais, siekia ambicingų tikslų tapti globaliu, laimingiausiu miestu pasaulyje. Nuo 2015 m. laimės matuoklis yra viena iš pirmųjų strateginių Dubajaus miesto iniciatyvų, pirmasis pasaulyje veikiantis tiesioginio nuotaikų fiksavimo įrenginys, kuris ir yra laimės tikslo matavimo priemonė. Ją naudoja 49 valdžios subjektai ir 147 vyriausybinių subjektai. Siekdamas šio tikslo, miestas matuoja žmonių laimę per interaktyvius taškus visame Dubajuje, vadinamus laimės matuokliais (digitaldubai.ae 2024).

Atsižvelgiant į miesto daugiabriauniškumą, Dubajus gali sukurti visapusiškesnę ir jautresnę miesto valdymo ir plėtros sistemą, kuri atitiktų įvairius gyventojų ir suinteresuotųjų subjektų poreikius, perspektyvas ir siekius.

3.4.3. Tinklas ir Mastas – ši kategorijų kombinacija parodo daugybės įėjimo į tinklą taškų sampratą, pagal kurią subjektai egzistuoja vienodomis sąlygomis, nepriklausomai nuo jų hierarchinės padėties ar masto.

Dubajaus tinklo struktūrizavimo principai pabrėžia tinklų kintamumą, įvairovę ir tarpusavio sąsajas, leidžiančias bendradarbiauti įvairiose srityse, ir mastuose.

Pavyzdžiui, siekiant įgyvendinti Dubajaus 2040 m. viziją, norima į Expo City pritraukti investicijas, įmones ir institucijas iš viso pasaulio (SME News Service 2023; Dubai2040.ae).

Dubajus padarė didelę pažangą siekdamas tapti pasauliniu renginių centru. Jame sėkmingai įvyko „Expo 2020“, pirmoji pasaulinė paroda MENA regione, pritraukusi dalyvius iš 192 šalių, taip pat vyksta “GITEX Global”, “Arab Health”, “Arabian Travel Market” ir kiti. Dubajus siekia iki 2025 m. kasmet surengti 400 pasaulinių ekonominių renginių (Kashyap 2023).

Būdamas tarptautinių renginių tinklaveikoje su kitais miestais, Dubajus 2023 m. laimėjo 349 paraiškas rengti tarptautines konferencijas, kongresus, susitikimus ir skatinamųjų kelionių programas (MICE). Tai yra 49 %. daugiau, nei 2022 m., kai buvo surengta 244 MICE renginiai. Tikimasi, kad nauji renginiai pritrauks daugiau nei 191 tūkstantį tarptautinių delegatų (Owen 2024).

2022 m. statistiniai duomenys rodo, kad renginiuose dalyvavo 40 %. tarptautinių lankytojų ir 72 %. tarptautinių dalyvių, atstovaujančių 184 šalims. Bendradarbiavimas su vietos tiekėjų ir pardavėjų tinklais, užtikrina sklandų renginių įgyvendinimą (Kashyap 2023).

Dubajaus, kaip globalaus miesto, verslo centro, statusas, prisideda prie patrauklumo renginių organizatoriams. Miestas siūlo palankią, bendradarbiavimu ir inovacijomis grįstą ekosistemą, kuri skatina ryšius, dalijimąsi žiniomis ir naujas galimybes viso pasaulio įmonėms.

3.4.4. Tinklas ir Tinklas – šios kategorijų kombinacijos supratimas apima tinklų tinklus, juose esančių srautų erdviškumą ir rizomos sąvokų suvokimą. Per tai atsiskleidžia Dubajaus erdvinė organizacija, socialinė ir ekonominė dinamika bei pasaulinis ryšys.

Dubajuje tinklai apima prekybą, finansus, transportą, ryšius ir kultūrinius mainus. Tinklų pagalba formuojamas miesto urbanistinis kraštovaizdis. Integruojant informacines ir ryšių technologijas, daiktų interneto įrenginius, jutiklius ir duomenų analizę, didinamas miesto paslaugų ir infrastruktūros efektyvumas bei saugumas (Versitron.com).

Dubajaus gyventojai taip pat prisideda prie socialinių tinklų kūrimo bendraudami gyvai ar internete, kurio turinys cenzūruojamas. Taip tinklai suteikia galimybę susieti miesto dydį su tinklų formomis, kurios leidžia miestui funkcionuoti skirtingais būdais. Greičio pagalba inicijuojami pokyčiai suteikia esminių išvalgų apie galimą įvairių miestų politikos krypčių veiksmingumą ar neveiksmingumą (Freezonesgateway.ae 2024).

Miesto planavimo gebėjimų, infrastruktūros, institucinės organizacijos ir tarptautinio bendradarbiavimo stiprinimas yra labai svarbus siekiant pagerinti vietos aplinką, paslaugų prieinamumą, skatinti sutarimą ir partnerystę vietos ir pasaulio lygmeniu. Tobulėjant technologijoms labai svarbu rasti pusiausvyrą tarp visuomenės normų ir atviros prieigos prie informacijos.

Išanalizavus Dubajų pasitelkiant šešiolika TPSN kategorijų kombinacijų ryškėja, kad:

1) TPNS grindžiamas teiginiu, kad socioerdviniai ryšiai yra pasirenkami strategiškai, tą parodo ir atlikta Dubajaus analizė, kurioje aiškiai matosi Dubajaus strateginiai pasirinkimai ekonomikos, technologijų ar laimės jausmo užtikrinimo gyventojams, atvejais. Masto ar įvairovės pasirinkimas yra grįstas strateginiu pasirinkimu.

2) Socioerdviniai ryšiai priklauso nuo istorinio geografinio konteksto, kurių pagrindu yra kuriami socioerdviniai ryšiai. Atsižvelgiant į Dubajaus geografinę padėtį ir istorinę patirtį, tai yra Rytus, Vakarus, Šiaurę ir Pietus jungiantis globalus miestas tiek jūros, sausumos ar oro keliais. Todėl jo iniciatyvų kūrimas ar prisijungimas į kitų šalių iniciatyvas yra pasvertas ir svarbus Dubajaus ekonomikos, inovacijų, logistikos, turizmo ir tvarumo sričių vystymui, stiprinimui ir lyderiavimui.

3) Šių ryšių pagalba yra kuriamos naujos tvarkos ir struktūros, kurios keičia miesto ar šalies kraštovaizdį. Dubajus, įgyvendindamas savo ilgalaikes strategijas, kaip, pavyzdžiui, 2040 m., siekia vieną Dubajaus miesto centrų – Expo City – paversti tarptautinių renginių vieta, kuri pagyventų naują centrą ir pritrauktų dar daugiau naujų investuotojų ir talentų iš viso pasaulio. Kadangi ryšiai yra strategiškai pasirenkami, tai suteikia galimybę kurti norimą ateities kraštovaizdį. Toks pasirinkimas dar negarantuoja visiškos sėkmės, nes esant kintančioms vidinėms ar išorinėms aplinkybėms, esamas ar planuojamas kraštovaizdis gali transformuotis. Dubajus yra labai priklausomas nuo tiesioginių užsienio investicijų, todėl bet kokie ekonomikos ar politiniai svyravimai mieste, šalyje – būtų skaudus smūgis miesto ir šalies vystymuisi.

4) Socioerdviniai ryšiai lemia galios geometriją, kuri JAE atžvilgiu yra pasislinkusi į šalies valdžios reguliuojamą pusę. Tą galima pamatyti iš Dubajaus siekio diegti išmaniąsias technologijas, apimančias vis daugiau sričių, kontroliuojančių gyventojų veiklą, nuotaiką, nuostatas. Dėl griežto reguliavimo, žmonės netenka asmeninės laisvės, tačiau teigiama, kad viskas daroma žmonių saugumo labui. Pagrindinis dalykas – pasirinkimas formuoti Dubajų, kaip globalų centrą, kuris ne tik JAE mastu yra globalus, bet ir visame MENA ir Indijos vandenyno regione, o tai ir yra strateginis Dubajaus valdytojų pasirinkimas. Socioerdvinė analizė yra priemonė, parodanti Dubajaus, kaip globalaus miesto socioerdvinius ryšius, kurie gali silpnėti ar stiprėti kitų ryšių sąskaita, ar dėl politinio pasirinkimo. TPSN socioerdvinio strateginio sąryšingumo analizė rodo, kad Dubajus yra laikomas proveržio projektu visiems JAE.

4. DUBAJAUS 2040 METŲ BENDROJO MIESTO PLANO VIZIJOS ANALIZĖ

Pirmiausiai, trumpai pristatomas Dubajaus 2040 m. bendrasis miesto planas (toliau – Dubajus 2040). Turint omenyje, kad Dubajaus ekonomikos tvarumas tapo susijęs su aplinkos tvarumu, nacionalinės kryptys šioje srityje yra aiškios ir nuoseklios, siekiant plėtoti Dubajų, kaip globalų ir tvarų miestą, remiantis anksčiau minėta „D33“ darbotvarke. Siekiant išlaikyti kritinį požiūrį į tiriamą objektą, Dubajus 2040 plano analizei atlikti pasirinktos dvi prieštaringiausios miesto plėtros perspektyvos – urbanistinis ir ekologinis figūratyvai. Po to, analizėje dėmesį sutelkiu į svarbiausias, su urbanistika ir ekologija susijusias sritis: penkių miesto centrų teritorijų modernizavimas; tvarus teritorijų vystymas gerinant išteklių efektyvumą; geresnė miesto transporto infrastruktūra, tvarios ir lanksčios judumo priemonės; žaliųjų erdvių plėtra; aplinkosauginiai sprendimai Dubajaus gyventojams ir miestą supančiai gamtai. Šių sričių analizė padės atskleisti emyrato socioerdvinį kraštovaizdį, orientuotą į ateitį, su jame priimamais strateginiais pasirinkimais.

4.1. Dubajaus 2040 metų bendrasis miesto planas

2021 m. pradžioje pristatytas Dubajaus 2040 m. bendrasis išsamus miesto planas, kuriuo per ateinančius du dešimtmečius bus vadovaujama vykdant plėtrą siekiant tvarumo ir gerinant žmonių gyvenimo kokybę. Šis planas atspindi vyriausybės viziją „paversti Dubajų geriausiu miestu gyventi pasaulyje“ ir atitinka emyrato strateginius ekonominius prioritetus bei ateities poreikius (Dubai2040.ae). Nuo 1960 m., tai yra septintasis miesto plėtros planas. Jis paremtas strategijomis, principais, politikos kryptimis ir iniciatyvomis, kuriomis vadovaujama kituose žemesnio lygmens planuose:

- Optimizuoti erdvės ir infrastruktūros panaudojimą;
- Planuoti gyvybingas ir sveikas bendruomenes su įvairiais būstais ir pagrindiniais objektais;
- Didinti parkų ir atvirų erdvių pasiūlą;
- Gerinti prieinamumą, taikant į žmones orientuotą požiūrį;
- Didinti ekonominės paskirties žemės efektyvumą;
- Gerinti aplinkos erdvinę kokybę ir atsparumą;
- Saugoti paveldą, archeologiją ir kultūrai svarbias vietas;
- Nuosekliai ir koordinuotai taikyti teritorijų planavimo ir plėtros taisykles.

Taip pat, bus parengti nauji teisės aktai ir planavimo valdymas (dm.gov.ae 2024).

Tai, strateginiu požiūriu reiškia, kad į tvarumą ir ekologiją orientuota strategija turi būti orientacinė priemonė, kuria remiantis siekiama darnios miesto plėtros.

Atsižvelgiant į Dubajus 2040 metų plane numatytus tikslus, analizuojamos šios sritys:

- Penkių Dubajaus centrų teritorijų modernizavimas;
- Tvarus Dubajaus teritorijų vystymas gerinant išteklių efektyvumą;
- Geresnė miesto transporto infrastruktūra, tvarios ir lanksčios judumo priemonės;
- Dubajaus žaliųjų erdvių plėtra;
- Aplinkosauginiai sprendimai Dubajuje
- Šiandienė Dubajaus ekosistema (Dubai2040.ae).

Jungtinių Arabų Emyratų miestų plėtra yra pagrindinis politikos formuotojų, planuotojų, valstybės pareigūnų ir aplinkosaugos gynėjų rūpestis. Statybos ir nekilnojamasis turtas yra vienas pagrindinių Dubajaus BVP šaltinių, tačiau šis sektorius taip pat yra vienas iš daugiausiai išteklių reikalaujančių sektorių (Al Marashi 2006).

Miestas susiduria su aplinkosaugos iššūkiais, tokiais kaip klimato kaita, oro tarša, atliekų kiekio augimas ir kt. Todėl Dubajus turi planuoti savo vystymąsi tvariai, kad sumažintų neigiamą poveikį aplinkai ir gamtos išteklių eikvojimą.

4.2. Penkių Dubajaus centrų teritorijų modernizavimas

Nuo 1960 m. iki 2020 m. Dubajaus gyventojų skaičius padidėjo 80 kartų – nuo 40 tūkst. iki 3,6 mln., o kultūrinė įvairovė išaugo iki daugiau kaip 200 tautybių žmonių. Emyrato miestų ir užstatytas plotas per tą patį laikotarpį nuo 3,2 km² padidėjo 170 kartų. Prognozuojama, kad emyrato gyventojų skaičius per ateinančius du dešimtmečius padidės beveik 75 % ir pasieks 5,8 mln. (Dubai2040.ae).

Dubajaus miesto bendrasis planas orientuotas į plėtrą ir investicijas penkiuose pagrindiniuose centruose, esančiuose mišrios paskirties teritorijose, kuriuose remiamas ekonomikos sektoriaus augimas, didinama darbo vietų įvairovė ir stengiamasi patenkinti visų gyventojų grupių poreikius.

Penki Dubajaus centrai (žr. 2 priedą): trys senieji – Deira ir Bur Dubajus – istorinės teritorijos, kurios pabrėžia Dubajaus emyrato tradicijas ir paveldą; Verslo ir finansų centras, apimantis miesto centrą ir Verslo įlanką; Svetingumo ir laisvalaikio centras, apimantis Dubajaus prieplauką ir JBR, kuris yra tarptautinis turizmo ir laisvalaikio centras. Du nauji centrai – „Expo 2020“ į žmones orientuotas ateities išmanusis miestas – ekonomikos ir augimo židinys, kuriame yra būstų, parodų, turizmo ir logistikos sektorių centras; (expocitydubai.com 2024) ir Dubajaus Silicio oazė – mokslo ir technologijų bei žinių centras, skatinantis inovacijas, skaitmeninės ekonomikos plėtrą ir talentų ugdymą. Šalia šio centro planuojama trečiojo Dubajaus oro uosto statyba (Dubai2040.ae).

Projekte numatyta kurti integruotus paslaugų centrus su visais reikalingais objektais ir didinti gyventojų tankumą aplink viešojo transporto stoteles. Didžiausias gyventojų tankumas stebimas Dubajaus centruose, o tarp centrų esančiose teritorijose jis mažėja. Siekiant sujungti centrus su šalia jų esančiomis teritorijomis, planuojama įrengti „žaliuosius koridorius“ (žr. 3 priedą) (Dubai2040.ae).

Pavyzdžiui, pasaulinės tvarių miestų kūrėjos – lyderės “URB” Dubajuje vystomas “The LOOP” – naujas 93 km ilgio tvarus miesto greitkelis – išmaniausias dviračių ir bėgimo infrastruktūros projektas visame pasaulyje (žr. 4 priedą). Jo tikslas – sujungti daugiau nei 3 mln. gyventojų, kurie tenkindami kasdienes poreikius Dubajaus centruose galėtų paslaugų teikimo vietas pasiekti per 20 minučių (žr. 5 priedą).

Koridoriuje bus sukurta visus metus kontroliuojamo klimato aplinka, tad vaikščiojimas pėsčiomis ar važiavimas dviračiu bus galimas net ir karštais vasaros mėnesiais. Siekiama, kad iki 2040 m. 80 %. Dubajaus gyventojų važiuotų dviračiu ir vaikšiotų pėsčiomis (URB 2024).

Centrų plėtra yra etapinė, kad būtų užtikrintas atsparumas galimiems augimo trajektorijos pokyčiams. Visos teritorijos yra suskirstytos į sklypus, kad galima būtų plėstis ir po 2040 m. Dubajus 2040 įgyvendinimu, kuriant naujas būsto tipologijas, siekiama sukurti tvarią būsto pasiūlą įvairių gyventojų poreikių tenkinimui. Pirmenybė teikiama augimo zonose, ypač netoli miesto centrų esantiems būstams. Taip siekiama užtikrinti, kad būsto pasiūla atitiktų paklausą. Suteikiama galimybė pasirinkti kokybišką būstą už priimtina kainą. Stengiamasi, kad tiek šeimos, tiek vieniši asmenys būtų visateisiški bendruomenės nariai ir galėtų naudotis atviromis erdvėmis (Dubai2040.ae).

Dubajaus teritoriniai vandenys, kurie tęsiasi iki 12 jūrmylių nuo kranto, sudaro Dubajaus jūros teritoriją. Tai apima dirbtines salas ir jūrinės žemės krantą, kuris šiuo metu yra po vandeniu, bet prireikus gali būti greitai atkurtas. Tolesnė plėtra ar melioracija jūrų teritorijoje neleidžiama, kol nebaigti pagrindiniai aplinkos tyrimai ir peržiūros procesai (Ten pat).

Šie centrai laikomi būsimos plėtros židiniais, kuriuose pirmiausia reikia tankinti gyvenamąją vietovę, gerinti infrastruktūrą, susisiekimą ir viešąjį transportą.

4.3. Tvarus Dubajaus teritorijų vystymas gerinant išteklių efektyvumą

Dubajus ėmėsi lyderio vaidmens atsinaujinančiosios energijos ir aplinkos tvarumo srityje, investuodamas į ekologiškas iniciatyvas. JAE vyriausybė įsteigė Klimato kaitos ir aplinkos ministeriją, kuri bendradarbiaudama su privačiu sektoriumi siekia vykdyti su klimato kaita susijusius mokslinius tyrimus, remti su klimato kaita ir aplinkos apsauga susietą politikos ir sistemos kūrimą (Ten pat).

Energetikos strategijoje iki 2050 m. JAE patvirtino savo planą iki 2050 m. 75 % visos energijos gaminti iš švarių energijos šaltinių. Dubajuje veikia didžiausias pasaulyje saulės energijos parkas, kuris iki 2030 m. turėtų pagaminti 5000 MW energijos. Miestas investuoja ir į kitus atsinaujinančius energijos šaltinius, pavyzdžiui, vėjo, geoterminę energiją. Vienas žymiausių JAE atsinaujinančiosios energijos projektų – atliekų pavertimas energija. Tikimasi, kad iš jų bus pagaminta apie 7 % visos JAE reikalingos elektros energijos. Taip pat numatyta, kad iki 2030 m. ant visų Dubajaus pastatų stogų bus įrengtos saulės baterijos (Droper 2022).

Branduolinės energijos naudojimas³⁴ taip pat yra svarbi JAE strategijos, kuria siekiama atsinaujinančiosios energijos tikslų, dalis. Numatoma, kad Al Baraka atominė elektrinė padės diversifikuoti energijos tiekimą JAE. Tai viena didžiausių branduolinių elektrinių pasaulyje.

JAE miestų planavime taiko tvaraus dizaino principus, užtikrindami, kad miestai būtų statomi atsižvelgiant į aplinkos apsaugą, pirmenybę teikiant ekologiškų medžiagų naudojimą statyboje.

Pavyzdžiui, atsinaujinantys energijos šaltiniai, vandens perdirbimo sistemos ir efektyvus atliekų tvarkymas. Statant „Tvarų miestą“ Dubajuje buvo naudojamos perdirbtos medžiagos, tvarioji mediena ir žalieji stogai, kad būtų kuo labiau sumažintas pastatų poveikis aplinkai (thesustainablecity.ae 2024).

Tvarus projektavimas gali sumažinti pastatų poveikį žmonių sveikatai, aplinkai, skatinti atsakingesnę požiūrį į statybą, su transportavimu susijusį anglies dioksido pėdsaką ir prisidėti prie miesto, ir šalies žiedinės ekonomikos.

Miestui, kuriame 4-5 mėnesius per metus temperatūra reguliariai viršija 40^C, klimatas yra iššūkis. Gerai izoliuoti pastatai gali sumažinti vėsinimo išlaidas (Grate 2023).

Pasitelkus naujoviškus architektūrinius projektus užtikrinamas natūralus apšvietimas ir vėdinimas, todėl tai padeda mažinti energijos vartojimą (thesustainablecity.ae 2024).

Tikėtina, kad ateities Dubajuje atsiras vis daugiau tvarumą propaguojančių iniciatyvų, kurių dėka miestą papildys tvari statyba. 2016 m. Dubajus patvirtino „Al Sa'fat“ žaliųjų reitingų sistemą. Statiniams, neatitinkantiems minimalaus bronzos įvertinimo, leidimai statyboms neišduodami. Siekdamas iš esmės sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį statybų sektoriuje, vyriausybės ir reguliavimo institucijos skatina plėtotojus, ir statytojus naudoti mažiau anglies dioksido į aplinką išskiriančias statybines medžiagas ir metodus (Radwan 2022).

Dubajus 2040, skatinama taikyti „žaliųjų pastatų“ standartus ir sertifikatus, tokius kaip „Leadership in Energy and Environmental Design“ ir „Estidama Pearl Rating System“. Šiais

³⁴Branduolinė energija nėra atsinaujinančioji, bet kalbant apie klimato kaitą, branduolinės energijos gamyba neišskiria šiltnamio efektą sukeliančių dujų, todėl tai yra mažai anglies dioksido į aplinką išskiriantis kuras. <https://www.nhm.ac.uk/discover/quick-questions/is-nuclear-energy-renewable.html>

standartais skatinama tvarių pastatų praktika, įskaitant energijos ir vandens vartojimo efektyvumą, atsinaujinančios energijos ir tvarių medžiagų naudojimą (Grate 2023).

2017 - 2050 m. planuose pabrėžiama, kad reikia vykdyti mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą, kuri skatintų inovacijas ir tvarios statybos technologijas bei medžiagų kūrimą aplinkos sektoriuje (Locke, Dsilva et al. 2023).

Skatindamos darbuotojų įsitraukimą ir socialinę atsakomybę įmonės siūlo savanorystės galimybes, organizuoja komandų formavimo veiklas, kaip antai, medžių sodinimas kartu, šiukšlių rinkimas dykumoje ar paplūdimiuose. Dubajus ėmėsi lyderio vaidmens atsinaujinančiosios energijos ir aplinkos tvarumo srityje, investuodamas į ekologiškas iniciatyvas ir modernius miestų planavimo sprendimus. Įmonės, prie poveikio aplinkai mažinimo, prisideda investuodamos į mokslinių tyrimų plėtrą, tokiu būdu gerindamos ir savo prekės ženklo reputaciją taip didindamos galimybes užmegzti tvirtus santykius su vartotojais bei verslo partneriais.

4.4. Geresnė miesto transporto infrastruktūra, tvarios ir lanksčios judumo priemonės

Prasidėjus naftos bumui ir pradėjus tiesti modernius kelius bei infrastruktūrą, Dubajus greitai virto į automobilius orientuotu miestu. Siekiant įgyvendinti Dubajaus 2050 m. viziją (kuri yra Dubajus 2040 dalis) ir sumažinti anglies dvideginio išmetimą, vienas iš prioritetų – padėti gyventojams pereiti prie elektromobilių ir įdiegti patikimą ir veiksmingą viešąjį transportą (Ossenbach 2020).

Dubajus 2040 numatyta jį pagerinti ir iki 2030 m. padidinti kelionių viešuoju transportu procentinę dalį nuo 16 % iki 25 %. Be to, jame planuojama išplėsti metro tinklą iki 421 km ir nutiesti 195 km dviračių takų. Taip pat siekiama pagerinti susisiekimą užtikrinant, kad 55 % gyventojų gyventų ne toliau kaip 800 m nuo pagrindinės viešojo transporto stoties (Dubai2040.ae).

Siekiant pagerinti eismo srautus Dubajuje taip pat sumažinti spūstis piko metu, atliekama studija dėl lankstaus darbo grafiko įvedimo. Sukūrus prioritetinius autobusų maršrutus, bus skatinama daugiau moksleivių naudotis autobusais. Taip 59 % sutrumpės kelionių laikas ir 13 % pagerės eismo srautai prie mokyklų (Webster, et al. 2024).

Mieste, kuriame dėl karščio vaikščioti pėsčiomis ar važiuoti dviračiu gali būti sudėtinga, kelių transporto tarnyba (RTA) pradėjo oro taksi projektą. Šiuo metu renkasi autonominį elektrinį vertikalaus kilimo ir tūpimo (eVTOL) orlaivį. Taip pat RTA patvirtino "Skyports", kaip pirmojo miesto vertiportų tinklo, sujungiančio keturias pagrindines miesto zonas, projektą: Dubajaus tarptautinį oro uostą (DXB), miesto centrą, Palm Jumeirah ir Dubajaus prieplauką. Tikimasi, kad projektas bus įgyvendintas iki 2026 m. (Sampson 2024).

Dubajaus 74,6 km ilgio visiškai automatizuotas metro tinklas be vairuotojų yra ilgiausias pasaulyje. Dubajuje yra pirmasis už Europos ribų veikiantis tramvajaus, naudojantis požeminį elektros energijos tiekimą (Ossenbach 2020).

Tikintis sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą ir priklausomybę nuo įprastinių degalų, JAE aktyviai skatina diegti elektrines transporto priemones.

Dubajaus žaliosios įkrovos iniciatyva, visame mieste sukurtas elektromobilių įkrovimo stotelių tinklas. Sukurtais „žaliaisiais koridoriais“ bus sujungtos aptarnavimo zonos, gyvenamieji rajonai ir darbo vietos. Tai palengvins pėsčiųjų, dviratininkų ir propaguojančių darnias mobilumo priemones, judėjimą mieste (Dubai2040.ae; thenationalnews.com). RTA jau dabar sėkmingai pertvarkė 50 %. Dubajaus taksi parko į hibridines transporto priemones ir iki 2027 m. ketina pertvarką baigti 100 %. (Trade.gov 2023).

Dubajui siekiant tapti pasauliniu tvaraus transporto centru – tvarus judumas tampa viena svarbiausių bendrojo plano sričių.

JAE vystoma strateginė iniciatyva „Neto Zero iki 2050 m.“ siekiama, kad išmetamųjų teršalų kiekis būtų nulinis, ir Emyratai taptų pirmąja tai padariusia MENA valstybe. Iniciatyva atitinka Paryžiaus susitarimą, kuriame šalys raginamos parengti ilgalaikes strategijas, kaip sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą ir apriboti pasaulinės temperatūros kilimą iki 1,5°C, palyginti su ikipramoninio laikotarpio lygiu (u.ae 2024).

Pagal Dubajaus ateities fondo parengtą transporto ir judumo programą, dėmesys skiriamas inovacinių sprendimų kūrimui ir technologijų taikymui transporto ir judumo srityse. Pavyzdžiui, Dubajus yra parengęs savaeigio transporto strategiją, kuria siekiama iki 2030 m. 25 % visų kelionių mieste paversti savaeigėmis įvairių rūšių transporto priemonėmis. RTA planuoja iki 2030 m. įdiegti 4 tūkst. autonominių transporto priemonių taksi paslaugoms teikti. Tai padeda įgyvendinti Dubajaus ekologiško judumo strategiją iki 2030 m., pagal kurią 30 % viešojo sektoriaus transporto priemonių ir 10 % visų parduodamų transporto priemonių turi būti elektrinės ir hibridinės (Trade.gov 2023).

Dubajus yra įsipareigojęs skatinti tvarią plėtrą ir išsaugoti aplinką ateities kartoms. Miestas imdamasis įvairių iniciatyvų, mažina anglies pėdsaką, didina energijos vartojimo efektyvumą ir skatina viešąjį transportą ir atsinaujinančius energijos šaltinius naudojančias transporto priemones.

4.5. Dubajaus žaliųjų erdvių plėtra

Siekiant pagerinti gyventojų gyvenimo kokybę, JAE tvarumą vystančiuose miestuose pirmenybė teikiama žaliųjų erdvių kūrimui.

Dubajus 2040 numatyta, kad gamtos rezervatai ir kaimo gamtinės teritorijos sudarys 60 % viso emyrato ploto. Planuojama įsteigti tvariai valdomus gamtosauginius dykumų ir jūrų parkus,

kurie saugos Dubajaus emyrato fauną ir florą. Skatinama mažo poveikio gamtai veikla, kaip žygiai pėsčiomis, paukščių stebėjimas, mokslinė veikla, tyrimai ir edukacinės programos. Tikimasi, kad tai padės sukurti ryšį tarp žmonių ir laukinės gamtos (Dubai2040.ae).

Pasak Dubajaus valdovo, mieste bus sukurta tuzinas naujų paplūdimių ir 8 mln. m² žaliųjų plotų, o tai kainuos 680 mln. JAV dolerių (The National 2021).

Iki 2040 m. siekiama 8 % padidinti žaliųjų erdvių skaičių mieste, kad nuo kiekvieno namo iki parko būtų 5 minutės kelio pėsčiomis. Planuojama sukurti beveik 13,6 km² naujų miesto lygmens parkų, kuriuose bus įrengtos daugiafunkcinės poilsio erdvės, žalioji infrastruktūra, vietinė augalija atsižvelgiant į jų geografinį kontekstą (Dubai2040.ae).

Islame musulmonų rojaus (džanos) įvaizdžio stiprumas iš dalies susijęs su rojaus sodo aprašymais, kuris pateikiamas kaip tai, ką reikia atkurti čia, žemėje. Anot Bolleter, Dubajaus apželdinimo projektas įgauna moralinį ir religinį atspalvį. Norint, kad Dubajaus sausringoje aplinkoje su sūriu požeminiu vandeniu būtų palaikoma žaluma, jos drėkinimui reikia daug gėlo vandens ir trąšų. Miesto žalieji kraštovaizdžiai yra įvaizdžio dalykas. Bolleter siūlo, kad reiktų ieškoti alternatyvos, kurios Dubajaus urbanistinę formą ir jo gyventojus susietų su išlikusia ekologine struktūra (Bolleter 2014, 14-18).

Teigiama, kad laimės ir džiaugsmo spalva taip pat žalia (islamicboard.com 2007). Tai gamtos ir gyvybės simbolis – ypač stiprus dykumoje.

Kurdami žalumą dykumoje, valdovai legitimuoja savo valdymą ir vizijas atsižvelgdami į hadisuose³⁵ minimus pranašo Mahometo žodžius: „Paskutinė valanda ateis tik tada, kai turtas bus toks gausus ir perpildytas, kad žmogus išeis su savo turtu duoti išmaldos, bet neras nė vieno, kuris ją iš jo priimtų, ir kol į Arabijos žemę sugrįš upės ir pievos“ (Elias 2023).

Žmogaus noras sukurti žalios žalumos įvaizdį dykumoje prieštarauja vietinei dykumos ekosistemai. Tačiau stengiantis mažinti temperatūrą mieste, mažosios žaliosios erdvės, tokios kaip parkai, sodai ir medžiai, natūraliai vėsina miestą ir sugeria saulės spinduliuotę. Todėl miestų zonos, su žaliomis erdvėmis tampa labiau patrauklios ramų gyvenimą mėgstantiems žmonėms ir tai didina urbanistinės erdvės patrauklumą.

4.6. Aplinkosauginiai sprendimai Dubajuje

Atsižvelgiant į Dubajus 2040, siekiama pagerinti miesto aplinkos kokybę, išsaugoti gamtą, atkurti biologinę įvairovę ir tvariai valdyti ekosistemų teikiamas paslaugas. Skatinamas mažesnis emyrato žemės naudojimas (Dubai2040.ae).

³⁵Trumpi pasakojimai, susidedantys iš tradiciškai pranašui Mahometui priskiriamų posakių ir liudijimų apie jo poelgius; jie neužrašyti Korane, bet yra autoritetingas islamo įstatymų šaltinis; esama daug suklastotų (netikrų). <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Hadisai>

Dubajus 2040 numatytas tikslas iki 2050 m. 75 % atliekų nukreipti nuo sąvartynų ir 30 % sumažinti vandens suvartojimą. Emyratai diversifikuodami savo ekonomiką į žiniomis grįstąją, padarė didelę pažangą vystydami miestų infrastruktūrą. JAE vienam gyventojui tenkantis energijos³⁶ ir vandens suvartojimas³⁷ yra vienas didžiausių pasaulyje, o tai lemia didelį anglies dioksido pėdsaką. JAE yra viena iš pasaulio valstybių, kuriose labiausiai trūksta vandens, todėl šalis investavo į pažangias vandens gėlinimo technologijas, siekdama tvariai patenkinti vandens poreikį. Kadangi natūralūs gėlo vandens išteklių yra riboti, šalis vandens poreikiui patenkinti naudoja gėlintą jūros vandenį. Šis procesas didina vandens ir energijos sąnaudas (Trade.gov 2023).

Dubajus nuolat ieško būdų, kaip padaryti gėlinimą tvaresnį. Naujovės apima atsinaujinančiųjų energijos šaltinių naudojimą gėlinimo įrenginiams maitinti ir tiria būdus, kaip sumažinti sūrymo, kuris yra šalutinis gėlinimo proceso produktas, šalinimo poveikį aplinkai. Dubajaus elektros ir vandens tarnybos Jebel Ali gėlinimo gamykloje naudojama atvirkštinio osmoso technologija, todėl mažėja energijos sąnaudos ir vandens gamybos poveikis aplinkai (Ossenbach 2020).

Nuo 2017 m. pradėjo įgyvendinti Nacionalinį klimato kaitos planą. Priėmė strategijas, kuriomis siekiama spręsti klimato kaitos poveikio problemas, gerinti oro kokybę, mažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, gerinti vandens ir maisto saugą, ir išsaugoti JAE gamtinius išteklius. Taip pat JAE pradėjo įgyvendinti 2036 m. vandens saugumo strategiją, kuria siekiama užtikrinti tvarumą ir nuolatinę prieigą prie vandens įprastomis ir ekstremaliomis sąlygomis. Ši strategija parengta siekiant įgyvendinti ir integruoti vandens išteklių valdymą, didinti vandens naudojimo efektyvumą visuose sektoriuose, gerinti vandens kokybę mažinant taršą, didinti perdirbimą ir saugų pakartotinį išvalyto vandens naudojimą (Trade.gov 2023).

Be gėlinimo, Dubajus įgyvendino plataus masto vandens perdirbimo ir pakartotinio naudojimo iniciatyvas, kurios yra labai svarbios siekiant efektyvesnio vandens naudojimo mieste.

Taip pat galvojama apie alternatyvius vandens resursus. Tam pasitelkiamas meteorologinių manipuliacijų metodas, vadinamas „debesų sėjimu“. JAE lietaus stiprinimo mokslo tyrimų programa bus naudinga investicijoms, skirtoms vandens saugumui optimizuoti (Ossenbach 2020).

Iš kitos pusės, „žmogaus pakeista vandens kokybė – kai prireikus jo galima gauti daugiau gėlinant – leidžia gėlintojams įsivaizduoti, kad jo išteklių yra begaliniai, neatsižvelgiant į esamą vandens trūkumą. JAE gali pasiekti tašką, kai jų vandens šaltinis bus toks sūrus dėl viso iš gėlinimo įrenginių išpumpuoto sūrymo, kad tolesnis gėlinimas taps neįmanomas“ (Gokce 2016, 299).

³⁶Bendras energijos suvartojimas vienam gyventojui 2021 m. šeštas pagal dydį pasaulyje. <https://www.enerdata.net/estore/energy-market/united-arab-emirates/>

³⁷JAE vienam gyventojui tenka vienas didžiausių vandens suvartojimo rodiklių pasaulyje (500 litrų per dieną). <https://www.expert.gov/apex/article2?id=United-Arab-Emirates-Water>

Dėl miesto priklausomybės nuo gėlinamo vandens, galima pamąstyti, ar tikrai Dubajų, kaip globalų miestą galima vadinti tvariu. Todėl būtina diegti tvarius sprendimus, reikalaujančius radikaliai mažinti vandens vartojimą ir pertvarkyti įprastą gyvenimo būdą.

Oro taršos mažinimas taip pat vienas iš augančio miesto prioritetų. Dubajaus aplinkosaugos institucijos ne tik rengia ir įgyvendina pramonės išmetamų teršalų reguliavimo politiką, bet ir vykdo Nacionalinės oro kokybės platformos stebėsenos programą ir susijusią oro kokybės indekso (AQI) išmaniają programėlę. JAE visuomenė realiuoju laiku gauna oro kokybės duomenis, surinktus iš stebėsenos stočių visoje šalyje. JAE miestuose oro kokybė yra vidutiniškai gera arba bloga dėl ore sklindančio smėlio, dulkių iš aplinkinių dykumų, transporto ir pramoninės taršos, kuri kelia su oro kokybe susijusį pavojų sveikatai (Trade.gov 2023).

Perdirbimas JAE yra palyginti naujas reiškinys, o atliekų rūšiavimo ir perdirbimo infrastruktūros vis dar trūksta. Nuo 2024 m. sausio 1 d. draudžiami plastikiniai maišeliai, o nuo 2026 m. sausio 1 d. bus draudžiama importuoti vienkartinius gaminius, kurių sudėtyje yra plastiko. Klimato kaitos ir aplinkos ministerija pradėjo taikyti įstatymus, pagal kuriuos mažmenininkai privalo viešosiose vietose įrengti spalvomis pažymėtus antrinių žaliavų konteinerius, kad būtų užtikrintas tinkamas atliekų rūšiavimas (Ten pat).

Dėl gyventojų skaičiaus augimo, technologijų pramonės plėtros JAE yra didžiausia e-atliekų gamintoja Artimuosiuose Rytuose. Dauguma šių elektroninių atliekų nėra tinkamai perdirbamos ir kenkia žmonių sveikatai, nes į dirvožemį, vandenį ir atmosferą patenka kenksmingų toksinų. Be tvaraus miesto iniciatyvos, Dubajus taip pat įgyvendino e-atliekų tvarkymo priemones, taip tapdamas lyderiu. Aplinkos apsaugos dieną, „Uber“ ir atliekų tvarkymo įmonėmis surenka gyventojų elektronines atliekas. Jas perdirba bendrovė „Enviroserve“, didžiausiame pasaulyje jų perdirbimo centre „The Recycle Hub“. Šis Šveicarų vyriausybės paremtas projektas yra viena didžiausių tiesioginių užsienio investicijų. Dubajus įrodo, kad technologinės inovacijos ir tvarumas gali veikti kartu (Greenlight4business.com 2021).

Įgyvendinamas įvairias miesto aplinkos kokybę gerinančias strategijas, Dubajus skatina atsakingiau žvelgti į pavyzdžiui, perdirbto vandens valymą, saugojimą ir pakartotinį naudojimą, plastiko naudojimą, e-atliekų kiekių didėjimą ir perdirbimą, elektros energijos vartojimą, taip skatinant gyventojus prisidėti prie gamtos tausojimo, oro taršos mažinimo, bei numatytų miesto ir šalies vizijos įgyvendinimo.

4.7. Šiandienė Dubajaus ekosistema

Nuo 2020 m. Dubajaus miesto plėtros generaliniame plane siūloma į miesto pakraštį įterpti didelio masto dykumų rezervatus. Taip siekiama palengvinti ekologinius ryšius tarp dykumos, Ras Al Khor ir pakrantės (Bolleter 2014, 14-18) (žr. 6 priedą).

Vėjo pustomos lygumos kraštovaizdžio ekologijai grėsmė kyla ne tik iš miesto plėtros, tačiau ir dėl dykumos teritorijose besiganančių kupranugarių gausos. Per didelis kupranugarių ganymas sukelia ekologinę destruktiją, nes išnaikinama smulki augalija ir kiti žolėdžiai gyvūnai nebetenka pagrindinio maisto šaltinio, kas taip pat paveikia ir plėšriąsias rūšis. Siekiant didinti ekologinę įvairovę, rezervatai turi būti apsaugoti nuo nekontroliuojamo kupranugarių ganymo. Tik valdant šią seną JAE gyventojų praktiką, rezervatuose bus sukurtas ekologiškai įvairus kraštovaizdis, kuris suteiks tiek vietiniams, tiek turistams rekreacinį patrauklumą, o taip pat sumažins vėjo pustomo smėlio eroziją netoli miesto (Ten pat, 16).

Dubajaus dykumos kraštovaizdis dažnai suvokiamas kaip „tabula rasa“ (švari lenta) miesto plėtros aspektu, kurį reikia įveikti, kad būtų galima sukurti tikrą žalią kraštovaizdį. Vykdam urbanizaciją dykumoje pradeda nykti esančios faunos ir floros ekosistemos. Nepaisant to, Dubajus turi ekologinę sistemą, kuri kuria regioninę atvirų erdvių sistemą. 1993 m. miesto teritoriniame plane buvo nustatytos kelios svarbios biologinės zonos ir sūrios pelkės (sabhos) teritorijos. Tame kraštovaizdyje auga tokios medžių rūšys kaip JAE nacionalinis medis – ghaf, gyvena dykumų kiškiai, gazelės, oriksai, lapės ir šakalai. Sūrių pelkių vietovėse auga druskai atsparūs krūmai – mangrovės, gyvena kai kurie žinduoliai, ropliai, varliagyviai, žuvys ir bestuburiai gyvūnai, be to, šios vietovės yra biologiškai labai produktyvios mikroorganizmų atžvilgiu (Ten pat, 17).

Tvarių projektų, kaip Dubajaus rifai dėka, bus atkurta daugiau nei 1 mlrd. koralų ir pasodinta 100 mln. mangrovių medžių. Klimato kaitos ministerijos teigimu, mangrovės kasmet sulaiko 43 tūkst. tonų anglies dioksido (Ahmar, Alfiky 2023). Taip pat ribojamas būsimos pakrantės ir (arba) užutekio pakrančių plėtros mastas, stiprinami atviros erdvės ryšiai palei pakrantę ir užutekį (Dubai 2040.ae).

Dubajus įsipareigoja laikytis aplinkosaugos atsakomybės ir tvarios praktikos. Per keletą metų laukinės gamtos draustinių kiekis padidėjo nuo dviejų jūros ir pakrantės buveinių iki aštuonių teritorijų, reprezentuojančių pagrindines emyrato geologines ypatybes. Saugomų teritorijų paskyrimas reiškia aiškiai apibrėžtas taisykles ir reglamentus, skirtus unikaliai įvairių teritorijų biologinei įvairovei apsaugoti (mediaoffice.ae 2023).

Dubajus 2040 vizija – daugiau nei dangoraižiai. Pirmiausia žmonės ir ekologija. Tai tvarios miesto plėtros vizija, kurioje pirmenybė teikiama gyventojų gerovei.

Viziją lemia tiek futuristinių technologijų paieškos, tiek dėmesys turtingo paveldo ir natūralių ekosistemų išsaugojimui (Dubai2040.ae).

„Tai, kas pasiteisino praeityje, gali nepasiteisinti ateityje. Tai, kas mums buvo naudinga per pastaruosius dvidešimt metų, gali būti nenaudinga per kitus dvidešimt metų. Laikas verčia būtinai keisti priemones, atnaujinti institucijas ir kovoti su nuosmikiu. Lygiai taip pat ateitis verčia mus turėti šviežio kraujo, pertvarkyti savo kultūrą ir idėjas, kad per ateinantį laikotarpį pasiektume realių pokyčių“ teigė šeichas Mohamedas bin Rašidas Al Maktumas, Jungtinių Arabų Emyratų viceprezidentas ir Ministras Pirmininkas, Dubajaus emyrato valdovas (Dubai2040.ae).

Atsižvelgiant į miesto istorinius ryšius, Dubajaus istorinis branduolys ir esami centrai išlieka svarbiausi užimtumo, mažmeninės prekybos, kultūros ir poilsio centrais. Siekiant gyventi darnoje su gamta, toliau saugoti jau saugomas teritorijas, nustatant ir plėsti esamus rezervatus. Taip pat, skatinama naudoti energijos taupymo ir perdirbimo technologijas bei užtikrinti pagrindinių poreikių tenkinimo prieinamumą. Norint išlaikyti jautrų miesto urbanistinės ir ekologinės sistemos stabilumą – svarbus gyvenimo būdo, vartojimo reguliavimas bei valdymas.

IŠVADOS

Globalūs miestai ir jų tinklai kuria transteritorinę, strategiškai organizuotą erdvę, apjungiančią nors geografiškai nesusijusias, tačiau tarpusavio sąsajų turinčias vietas. Lyginant su pasauliniais miestais, globalūs miestai yra kiek modernesnis ekonominių procesų pagimdytas reiškinys. Miestai tampa finansų, pasaulinių prekių, žmonių, informacijos srautų susikirtimo taškais ir kanalais, todėl tarpusavio ryšių stiprinimas tampa svarbiu ir naudingu miestų gyvavimą ir augimą užtikrinančiu elementu. Globalūs miestai pasižymi inovacijų ir verslumo ekosistema, bet nebūtinai jie yra politiniai centrai su juose sutelkta valstybės valdžia.

Dubajus – kaip ir visi globalūs miestai, pritraukia prekių, žmonių, kapitalo, diskursų, įvaizdžių ir kultūrų srautus, bet ir nuo jų stipriai priklauso. Vizionieriškų valdovų dėka, skatinamas atvirumas, ambicingas Dubajaus miesto planavimas ir centralizuotas valdymas atliko esminį vaidmenį miesto transformacijoje, tampant svarbiausiu globaliu centru MENA regione.

Nors Dubajaus panorama nusėta dangoraižiais, prabangiais viešbučiais ir prekybos centrais, simbolizuojančiais miesto modernumo ir pažangos siekius, – po spindinčiu fasadu slepiasi sudėtingas neoficialių gyvenviečių, darbo stovyklų ir migrantų bendruomenių tinklas, išryškinantis mieste egzistuojančius socialinius ir ekonominius skirtumus bei galios disbalansą.

Globalių miestų tinklai yra sudėtingi erdviškumai ir tarpusavio ryšių sistemos, kurių analizė reikalauja kompleksinės prieigos. Pasitelkus strateginio sąryšingumo TPSN modelį, tokį erdviškumą galima analizuoti pagal teritorijos, vietos, masto ir tinklo erdvines kategorijas ir tyrinėti ją kaip heterogenišką, strategiškai selektyvių, erdvėlaikinių, tarpusavio ryšių seriją, kaip kintančią jėgų pusiausyrą skirtingose socioerdvinėse – praeities, dabarties ir ateities – konfigūracijose.

Remiantis TPSN sistema atlikta Dubajaus, kaip globalaus miesto erdviškumo analizė atsiskleidžia daugialypių strategijų, kuriomis planuojama didmiesčio plėtra. Socioerdvinis teorinis požiūris leidžia dinaminių / kintančių socialinių ryšių pagalba artikuliuoti didmiesčio socioerdvinį kraštovaizdį, pritraukiant pasaulines investicijas bei talentus, bet ryšiai, kuriuos sukuria ir palaiko tiesioginės užsienio investicijos ir kitos veikimo sąlygos, nėra nekintantys. Esant tinklaveikoje su kitais miestais ir šalimis, bet kokie ekonominiai ar politiniai svyravimai gali paveikti miesto vystymosi trajektoriją. Dubajaus, kaip globalaus ir novatoriško miesto socioerdvinė analizė parodo strateginį miesto požiūrį į ryšių, stiprinančių jo globalaus miesto statusą, skatinimą.

Miesto valdžios sąmoningi sprendimai dėl ekonomikos įvairinimo, technologinės pažangos ir piliečių gerovės skatinimo įgyvendinami autoritariniais metodais, pavyzdžiui, gyventojų saviraiškos reguliavimas, elektroninio sekimo sistema, žodžio laisvės ribojimai.

Iš kitos pusės, Dubajaus pasaulinių prekybos kelių jungtis tarp Rytų, Vakarų, Šiaurės ir Pietų – padeda stiprinti iniciatyvas, kuriomis siekiama ekonominės plėtros, inovacijų, logistikos, turizmo ir tvarumo srityse.

Miesto globalus erdviškumas didžia dalimi sukuriama savitos galios geometrijos pagalba. Emyrato ekonominės plėtros modelis veikia didelių darbo jėgos srautų dėka, siūlydamas atvykusiems galimybes, bet kartu ir laikinumo jausmą toje erdvėje. Nors šios priemonės įvardijamos kaip didinančios saugumą ir veiksmingumą, jos sukuria neigiamą efektą asmens teisių ir laisvių atžvilgiu. Visi viešai prieinami šaltiniai iš Jungtinių Arabų Emyratų yra cenzūruojami, tad ateityje tęsiant tyrinėjimus reikėtų pagalvoti, kokiais būdais gauti objektyvesnės informacijos, nes TPSN modelio taikymo sėkmingumas priklauso nuo informacijos prieinamumo.

Dubajaus 2040 metų bendrojo miesto plano analizė parodo, kad miesto ateities vizijos, kuri neapsiriboja vien urbanistine plėtra, pagrindas – tvarus miesto vystymasis, kurio prioritetas – gyventojų gerovė ir aplink juos esančios ekologijos išsaugojimas, bei tvarumo didinimas. Dubajaus bendrasis miesto planas ir „grynojo nulio“ tikslai žymi permainingą perėjimą prie tvarumo, kurį skatina investicijos į atsinaujinančiąją energiją ir ekologiškesnę miesto infrastruktūrą.

Daugeliu požymių Dubajus yra toks, kaip ir kiti globalūs miestai, bet jo unikalumą sudaro: iškilimo greitis, saugumas, lankstus strategijų planavimas ir įgyvendinimas, atvykstančios darbo jėgos srautų reguliavimas, išskirtinai mažas – laikinų imigrantų atžvilgiu – piliečių skaičius, aukštesnio laipsnio socialinė kontrolė.

BIBLIOGRAFIJA

Pirminiai šaltiniai:

1. Dubai 2040. Urban Master Plan & Sustainable Development. <http://dubai2040.ae/en/dubai-2040-urban-master-plan/>
2. Dubai Future Foundation. Global 2050. <https://www.dubaifuture.ae/wp-content/uploads/2022/02/Future-Opportunities-Report-TheGlobal50-English.pdf>
3. Net Zero 2050 | The Official Portal of the UAE Government. <https://u.ae/en/information-and-services/environment-and-energy/climate-change/theuaeresponsetoclimatechange/uae-net-zero-2050>; <https://u.ae/en/more/uae-net-zero-2050>
4. UAE and 2030 Agenda for Sustainable Development Excellence in Implementation https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/20161UAE_SDGs_Report_Full_English.pdf

Antriniai šaltiniai:

5. Abrahamson, Marc. 2004. *Global Cities*. New York: Oxford University Press.
6. Abrougui, Afef. 2016. “The UAE Has Avoided an ‘Arab Spring’ by Systematically Repressing Critical Speech”. *Global Voices Advox*, September 20, 2016. <https://advox.globalvoices.org/2016/09/20/the-uae-has-avoided-an-arab-spring-by-systematically-repressing-critical-speech/>.
7. Adams, Jennifer and David Greenwood, Mitchell Thomashow, Alex Russ. 2016. “Sense of Place – The Nature of Cities“. New York City, Thunder Bay, Seattle, Ithaca. May 26, 2016. <https://www.thenatureofcities.com/2016/05/26/sense-of-place/>
8. Advani, Rohan. 2019. “Constructing Commercial Empire: The United Arab Emirates in the Red Sea and the Horn”. *The Century Foundation*, December 9, 2019. <https://tcf.org/content/report/constructing-commercial-empire-united-arab-emirates-red-sea-horn/>.
9. Ahmar, Abir, and Amr Alfiky. 2023. “UAE Looks to Salty, Muddy Mangroves in Climate Change Fight”. *Reuters*, June 12, 2023. <https://www.reuters.com/world/middle-east/uae-looks-salty-muddy-mangroves-climate-change-fight-2023-06-12/>.
10. Alam, Faiz. 2024. “Top 10 Highest Paying Jobs in Dubai - LearnwithFaiz Blog”. *Learnwithfaiz*, February 11, 2024. <https://learnwithfaiz.com/top-10-highest-paying-jobs-in-dubai/>.
11. Al Helou, Elias. 2023. “Dubai Spearheads Middle East in 2023 Global City Rankings”. *Economy Middle East*, November 28, 2023. <https://economymiddleeast.com/news/dubai-spearheads-middle-east-global-city-rankings/>.
12. Al Jazeera. 2024. “Dubai Announces \$35bn Construction of World’s Largest Airport Terminal”. *Al Jazeera*, April 29, 2024. <https://www.aljazeera.com/economy/2024/4/29/dubai-ruler-announces-construction-of-worlds-largest-airport-terminal>.
13. Al Lawati, Abbas. 2007. “Mohammad: I Want Dubai to Be No 1.” *Gulf News*, October 17, 2007. <https://gulfnews.com/uae/government/mohammad-i-want-dubai-to-be-no-1-1.95927>.

14. Al Marashi, Habiba. 2006. "Sustainable Urban Development in the UAE". *Global Urban Development Magazine*. Vol.2., issue 1. March, 2006.
<https://www.globalurban.org/GUDMag06Vol2Iss1/Al%20Marashi.htm>.
15. Al Mokdad, Ali. 2024. "DevelopmentAid". *DevelopmentAid*, February, 27, 2024.
<https://www.developmentaid.org/>.
16. Amazing-Dubai.com. "Dubai History: from the desert to the city of future".
<https://www.amazing-dubai.com/history-of-dubai.html>.
17. Aoun, Oula. 2016. *Urban Megaprojects-based Approach in Urban Planning: From Isolated Objects to Shaping the City The Case of Dubai*. PhD diss., the University of Liege.
<https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/196944/1/Version%20Final%20photos%20compressed.pdf>
18. Ardemagni, Eleonora. 2023. "Across the Regions: The UAE's Network Approach to Cooperation". *ISPI*, Marc 10, 2023. <https://www.ispionline.it/en/publication/across-the-regions-the-uaes-network-approach-to-cooperation-119375>.
19. Bin Shabib, Rashid and Ahmed Bin Shabib 2015. "Gentrification is a late comer to Dubai". *Financial Times*, November 27, 2015. <https://www.ft.com/content/46eae09e-83e9-11e5-8e80-1574112844fd>.
20. Birch, Kate. 2024. "Top 10 largest companies in the United Arab Emirates". *Business Chief*, January 5, 2024. <https://businesschief.ae/top10/top-10-largest-companies-in-the-united-arab-emirates>
21. Birmingham University in Dubai. 2024. "Sustainability projects".
<https://www.birmingham.ac.uk/dubai/research/sustainability.aspx>.
22. Bolleter, Julian. 2014. Reconnecting Dubai with its landscape. *Landscape Architecture Australia* No. 141, February, 2014. 14-20. Architecture Media Pty Ltd.
23. BTI 2024. United Arab Emirates Country Report. *BTI 2024*, <https://bti-project.org/en/reports/country-report?isocode=ARE&cHash=11b6d1a4d333269d0c66d7b31ce20a55>.
24. Castells, Manuel. 2001. *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*. 228. Oxford: Oxford University Press.
25. Castells, Manuel. 2004. *The Power of Identity*. 22. Malden, MA: Blackwell.
26. Castells, Manuel. 2015. *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Cambridge: Polity Press. 9-15. Second edition.
27. Curtis, Simon. 2016. *Global Cities and Global Order*. Oxford University Press.
28. Dastoor, Freya. 2023. *Reading the City | Architectural sites as the interlocutors of past, present and future identity in Dubai*. 13-15. Master's thesis, of Lund University Publications.
29. Derudder, Ben. 2020. "World/Global Cities". In *International Encyclopedia of Human Geography* by Audrey Kobayashi. 291. Elsevier Science.

30. Dicken, Peter. 2003. *Global shift: reshaping the global economic map in the 21st century*. New York/London: The Guildford Press.
31. dhcc.ae. 2024. Regulatory, Dubai Healthcare. *Dubai Healthcare City Authority - Regulation*. <https://dhcc.ae>.
32. Dieterich, Manuel. 2023. "Urban Threat Figurations. Boundary-Making in and across Unequal Neighborhoods". *Zeitschrift Für Soziologie*, t. 52, nr. 2, July 2023.160-161. www.degruyter.com, <https://doi.org/10.1515/zfsoz-2023-2013>.
33. Digital Dubai. Happiness Meter. <https://www.digitaldubai.ae/apps-services/details/happiness-meter>
34. dm.gov.ae.2024. Government of Dubai | Dubai Municipality. 2024. *Municipality business planning and construction Dubai 2040 urban master plan*. <https://www.dm.gov.ae/municipality-business/planning-and-construction/dubai-2040-urban-master-plan/>
35. DP World.com 2024. Ports and Terminals | Container Port and Terminal |DP World. <https://www.dpworld.com/supply-chain-solutions/ports-and-terminals>
36. Droper, Adam. 2022. *What Is the Most Suitable Renewable Energy for the UAE*. September 7, 2022. <https://www.ecomena.org/most-suitable-renewable-energy-for-uae/>.
37. Dubai Statistics Center. 2024. Population and Vital Statistics. <https://www.dsc.gov.ae/en-us/Themes/Pages/Population-and-Vital-Statistics.aspx?Theme=42&year=2023>.
38. Elias, Abu Amina. 2023. *Hadith on the Hour: Arabia to Become Green before the Last Day*. April 12, 2023. <https://www.abuaminaelias.com/dailyhadithonline/2023/04/12/arabia-green/>.
39. Ellison, Ian. 2021. "Contemporary knowledge workspaces: a Lefebvrian case study exploring provider and user perspectives". 24-25. Master thesis of the Sheffield Hallam University.
40. Elsheshtawy, Yasser, 2004. *Planning Middle Eastern Cities. An urban kaleidoscope in a globalizing world*. 172. London and New York: Routledge.
41. Expatra.com. 2024 "Dubai (UAE) Rules And Laws You Must Know". March 26, 2024. <https://expatra.com/guides/dubai/laws-and-rules-in-dubai/>.
42. Expo City Dubai | *The Human-Centric City of the Future*. <https://www.expocitydubai.com/en/>.
43. Expo 2020 Dubai. Terra - The Sustainability Pavilion | Expo 2020 Dubai. <https://www.expo2020dubai.com/en/understanding-expo/participants/special-pavilions/sustainability>.
44. Fazli, Rakhshanda F., Rashid, Aziz, Faridi. 2008."Urbanization in Dubai: Process, Problems and Challenges". *Journal of West Asian Studies*, AMU. Vol.22. Issue 1, 2008. 202. <http://www.publishingindia.com/GetBrochure.aspx?query=UERGQnJvY2h1cmVzfC8xMjMucGRmfC8xMjMucGRm>

45. Freedom House. 2023. "United Arab Emirates: Freedom in the World 2023 Country Report". <https://freedomhouse.org/country/united-arab-emirates/freedom-world/2023>.
46. Free zones. *Jebel Ali Free Zone - About | Dubai Free Zones Gateway*. <https://www.freezonesgateway.ae/en/dubai-free-zones/jebel-ali-free-zone/about>. Infrastructure. <https://www.freezonesgateway.ae/en/why-dubai/infrastructure>
47. Friedmann, John. 1995a [1986]. "The world city hypothesis." 317-331 in *World Cities in a World-System*, edited by P. L. Knox and P. J. Taylor. Cambridge: Cambridge University Press. Originally published in *Development and Change* 17:69-84.
48. Friedmann, John. 1995b. "Where we stand: a decade of world city research." 21-47 in *World Cities in a World-System*, edited by P. L. Knox and P. J. Taylor. Cambridge: Cambridge University Press.
49. Gailing, Ludger and Andrea Bues, Kristine Kern, Andreas Rohring. 2020. Socio-spatial dimensions in energy transitions: Applying the TPSN framework to case studies in Germany. *EPA: Economy and Space* 2020, Vol. 52(6) 1112–1130. The Author(s) 2019. [sagepub.com/journals-permissions](https://www.sagepub.com/journals-permissions) DOI:10.1177/0308518X19845142 [journals.sagepub.com/home/epn](https://www.sagepub.com/home/epn)
50. Geddes, Patrick. 1915. *Cities in evolution : an introduction to the town planning movement and to the study of civics*. 7, 46. London: Williams and Norgate. <https://archive.org/details/citiesinevolutio00gedduoft/page/46/mode/2up>
51. GPCI 2023. "Global Power City Index 2023" summary. 2023. Institute for Urban Strategies The Mori Memorial Foundation. https://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2023_summary.pdf
52. GMI Blogger 2024. "United Arab Emirates (UAE) Population Statistics 2024 | GMI." *Official GMI Blog*, May 17, 2024. <https://www.globalmediainsight.com/blog/uae-population-statistics/>. "Dubai Tourism Statistics 2024". May 3, 2024. <https://www.globalmediainsight.com/blog/dubai-tourism-statistics/>
53. Gokce, Gunel. 2016. "The Infinity of Water: Climate Change Adaptation in the Arabian Peninsula", 299. *Public Culture* 28, no. 2.
54. Grate, Kathleen Rose. 2023. *Strategies for Sustainable Design in Dubai Architecture | Settle*. December 25, 2023. <https://settlecreate.com/blog/effective-strategies-for-sustainable-design-in-dubai-architecture>.
55. Greenlight4business.Com. 2021. "Is Dubai's Ecological Transformation State-Driven or Based on Private Initiatives?" July 18, 2021. <https://greenlight4business.com/is-dubais-ecological-transformation-state-driven-or-based-on-private-initiatives/>.
56. Gupta, Nilanjana. 2019. "There's No Point in Selling Counterfeits: It's a Losing Business". *Khaleej Times*, June 17, 2019. <https://www.khaleejtimes.com/uae/theres-no-point-in-selling-counterfeits-its-a-losing-business>.
57. Haas, Oded. 2012. "Socio-spatial theory: Space, Social relations, Difference". 1-4. https://www.academia.edu/6133569/Socio_spatial_theory_Space_Social_Relations_Difference
58. Hall, Peter. 1966. *The World Cities* / Peter Hall. 256. New York : McGraw Hill, World University Library.

59. Harvey, David. 1982. *The limits to capital*. 427. Oxford: B. Blackwell.
60. Harvey, David. 1989a. *The Condition of Post Modernity*. 294-296. Oxford: Basil Blackwell.
61. Harvey, David. 1989b. "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism." 3-17. *Geografiska Annaler*71(1).
62. HiDubai. 2023. "Pros and Cons of Living in Al Karama Dubai". *HiDubai Focus*, September 13, 2023. <https://focus.hidubai.com/living-al-karama-dubai/>.
63. Hobson, John M. 2004. *The Eastern Origins of Western Civilization*. 21. Cambridge: Cambridge University Press.
64. Hopkins, Antony. G. 2002. *Globalization in World History*. 32-34. New York: Norton.
65. Islamic board. "The green color in the Quran". 2007. <https://www.islamicboard.com/health-amp-science/47899-green-colour-quran.html>
66. Jessop, Bob. 2007. "States, State Power, and State Theory". Lancaster University. 419-428. January 8, 2017. https://www.researchgate.net/publication/312155292_States_state_power_and_state_theory
67. Jessop, Bob and Neil Brenner, Martin Jones. 2008. "Theorizing sociospatial relations. *Environment and Planning*". 389-401. D: *Society and Space* 2008, Vol. 26.
68. Kashyap. Sindhu. 2023. "Dubai: Where Global Events and Business Converge Successfully in Style". *The Economic Times - The Times of India*, July 20, 2023. <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/uae/dubai-where-global-events-and-business-converge-successfully-in-style/articleshow/101989460.cms?from=mdr>.
69. Krane, Jim. 2009. *City of Gold: Dubai and the Dream of Capitalism*. New York: St Martin's Press.
70. Lavergne, Marc, 2002. "Dubai ou la métropolisation incomplète d'un pôle en relais de l'économie monde." *Cahiers de la Méditerranée*, nr. 64, 257-96. June 2002. journals.openedition.org, <https://doi.org/10.4000/cdlm.80>.
71. Lavergne, Marc. 2007. "Global City, tribal Citizenship: Dubai's paradox. *Cities of the South*". *Citizenship and Exclusion in the 21st Century*, Saqi Books. 261-292, 2007. ffhalshs-00375153 https://shs.hal.science/file/index/docid/375153/filename/Dubai_Global_City_version_Saqi_Books.pdf
72. Locke, Jasmina, Jacinta Dsilva, ir Saniya Zarmukhambetova. 2023. "Decarbonization Strategies in the UAE Built Environment: An Evidence-Based Analysis Using COP26 and COP27 Recommendations". *Sustainability*, t. 15, nr. 15. Jul 27, 2023 m. www.mdpi.com, <https://doi.org/10.3390/su151511603>.
73. Marcuse, Peter, Ronald van Kempen. 2000. "Globalizing cities. A New Spatial Order?" Blackwell. 263. http://neighbourhoodchange.ca/wp-content/uploads/2011/06/Marcuse-van-Kempen_2000_Globalizing-Cities_Chap-12_Conclusion-Changed-Spatial-Order.pdf
74. Massey, Doreen. 2007. *World city*. Cambridge, Polity Press. 7,175.

75. Massey, Doreen. 2005. *For Space*. Los Angeles, London, Washington DC. 9, 153. Sage.
76. Media Office Government of Dubai. 2023. *Dubai becomes first city in the Middle East*. <https://www.mediaoffice.ae/en/news/2023/November/27-11/Hamdan-bin-Mohammed-top-10-cities-in-the-Global-Power-City-Index-2023>.
77. Media Office Government of Dubai. 2023. *Dubai thrives as a biodiversity hotspot despite the desert environment*. <https://mediaoffice.ae/en/news/2023/December/05-12/Dubai-thrives-as-a-biodiversity-hotspot>.
78. moec.gov.ae 2024. UAE Ministry of Economy. More Than 40 Multidisciplinary Free Zones in the UAE. <https://www.moec.gov.ae/en/free-zones>
79. mofa.gov.ae. 2023. UAE Ministry of Foreign Affairs. “UAE President announces 2023 as Year of Sustainability”. <https://www.mofa.gov.ae/en/mediahub/news/2023/1/21/21-01-2023-uae>.
80. More, Bakhti. 2015. Urban planning, neighbourhoods and social cohesiveness: A socio-cultural study of expatriate residents in Dubai. Thesis for the Degree of Doctor of Philosophy at School of the Built Environment, College of Science and Technology University of Salford, UK.52.
81. Mukhtar, Anum. 2023. *Dubai Silk Road Strategy*. June 8, 2023. <https://www.linkedin.com/pulse/dubai-silk-road-strategy-anum-mukhtar>.
82. Ossenbach, Stephanie. 2020. “Dubai 2050: A Desert City’s Race to Be the World’s Most Sustainable”. *EN – Dormakaba Blog*, February 10, 2020. <https://blog.dormakaba.com/dubai-2050-a-desert-citys-race-to-be-the-worlds-most-sustainable/>.
83. Owen, Catie. 2024. “Dubai Business Events Registers 49% Growth Following 2023 Wins”. *CMW*, January, 24, 2024 m. <https://www.c-mw.net/dubai-business-events-registers-49-growth-following-2023-wins/>.
84. Michael, 2005. “City profile Dubai”. *Cities*, Vol. 22, No. 3, 255–265, 2005.Elsevier Ltd. UK.<https://poleodomia4.files.wordpress.com/2008/04/dubai-city-profile.pdf>
85. Pader, Ellen. J. 1988. Inside Spatial Relations. Arch. 8 Comport. /Arch. Behav., Vol. 4, no. 3, 251-267. <https://www.epfl.ch/labs/lasur/wp-content/uploads/2018/05/PADER.pdf>
86. Pages-El Karoui, Delphine. 2021. “Cosmopolitan Dubai: Consumption and Segregation in a Global City“ in C. Lejeune et al. (eds.). 72-87. Migration, Urbanity and Cosmopolitanism in a Globalized World, IMISCOE Research Series, https://doi.org/10.1007/978-3-030-67365-9_6. 2021.
87. Porutiu, Theodor. “Censorship in the UAE: How to Get Around It”. *Com*, June 3, 2021. <https://vpnoverview.com/unblocking/censorship/internet-censorship-uae/>.
88. uae-dubai-pesci.weebly.com. 2019. “Poverty in the UAE”. Poverty and Policies. <https://uae-dubai-pesci.weebly.com/poverty-and-policies.html>
89. Radwan, Ismail. 2022. “The Sustainable City in Dubai: From Dream to Reality”. *World Bank Blogs*, July 20, 2022. <https://blogs.worldbank.org/en/arabvoices/sustainable-city-dubai-dream-reality>.

90. Rajendran, Lakshmi Priya. 2014. "An interdisciplinary socio-spatial approach towards understanding identity construction in multicultural urban spaces". Doctor of Philosophy thesis of The University of Sheffield. 15, 22.
91. Robinson, Jennifer. 2002. "Global and world cities: A view from off the map." *International Journal of Urban and Regional Research* 26(3): 531-537.
92. Safety Index by Global Residence Index. 2024. <https://globalresidenceindex.com/hnwi-index/safety-index/>
93. Sampson, Ben. 2024. "Dubai to Launch eVTOL Taxi Service in 2026". *Business Airport International*, February 13, 2024. <https://www.businessairportinternational.com/news/dubai-to-launch-evtol-taxi-service-in-2026.html>.
94. Sassen, Saskia. 1991. *The Global City. New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press. 4, 18, 21, 350-351.
95. Sassen, Saskia. 2000. *Cities in a World Economy*. Thousand Oaks CA: Pine Forge Press. 22, 45, 109, 140-141.
96. Sassen, Saskia. 2001. *The Global City. New York, London, Tokyo, 2nd Edition*, Princeton and Oxford: Princeton University Press. 4.
97. Sassen, Saskia. 2006. *Cities in a world economy*. Thousand Oaks, CA, Pine Forge Press. 3.
98. Sassen, Saskia. 2007. *A Sociology of Globalization*. New York and London, W. W. Norton. 13
99. Sassen, Saskia. 2013. "The Global City: Introducing a Concept". *OpenMind*, <https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/the-global-city-introducing-a-concept/>. 52, 60.
100. Sharif, Mahmood. 2021. "Dubai Silk Road and its Pole Position in the Global Supply Chain". https://irp.cdn-website.com/7781f760/files/uploaded/Dubai_Global_Supply_Chain.pdf
101. Sigler, Thomas, Kirsten Martinus and Julia Loginova. 2021. "Socio-spatial relations observed in the global city network of firms". *PLoS ONE* 16(8): e0255461. August 17, 2021. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0255461>
102. SME News Service. 2023. Expo City Dubai: Advancing Sustainability. October 6, 2023. <https://www.sustainabilitymenews.com/environmental-social/expo-city-dubai-advancingsustainability>
103. Studies-overseas.com. 2024. List of Universities in Dubai for International Students. <https://www.studies-overseas.com/universities/dubai>
104. Taylor. Peter.J. 2020. "Global City Network". In *City Reader*. Edited by Richard T. Legates, Frederic Stout, Roger W. Caves. London. Routledge.
105. Tec.gov.ae. 2024. Dubai Economic Agenda D33. <https://tec.gov.ae/en/web/tec/d33>
106. The National. "Dubai 2040: Everything You Need to Know about the Urban Master Plan". *The National*, March 14, 2021. <https://www.thenationalnews.com/uae/dubai-2040-everything-you-need->

to-know-about-the-urban-master-plan-1.1183432.

107. Therborn, Goran. 2017. *Cities of Power: The Urban, The National, The Popular, The Global*. London and New York: Verso.

108. The Sustainable City, “Home-3”. <https://www.thesustainablecity.ae/>

109. Thinkprop.ae. 2023. “What Is Gentrification, and How Does It Impact?” *ThinkProp Knowledge Library*, September 14, 2023. <https://learn.thinkprop.ae/en/what-is-gentrification-and-how-does-it-impact-local-communities/>.

110. Tomaira, Rana. 2023. “Dubai. From Marginal Gulf Town to Regional Hub.” In *Emerging Global Cities: Origin, Structure, and Significance*, edited by Alejandro Portes and Ariel C. Armony, 34-65. New York: Columbia University Press.

111. Trade.gov. 2023. USA International Trade Administration. *United Arab Emirates - Smart and Sustainable Mobility*. November 25, 2023. <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/united-arab-emirates-smart-and-sustainable-mobility>; <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/united-arab-emirates-clean-tech-and-environmental-technologies>

112. u.ae 2024. UAE Government Portal. Local municipalities. Infrastructure and Vision 2021. <https://u.ae/en/information-and-services/infrastructure/infrastructure-and-vision-2021>;

113. Uddin, Moiz. 2022. “Metropolisation and Spatial Segregation in Gulf Cities: The Case of Dubai”. *Middle East Centre*, January 11, 2022. <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2022/01/11/metropolisation-and-spatial-segregation-in-gulf-cities-the-case-of-dubai/>.

114. URB. 2024. “THE LOOP”. 2024. <https://urb.ae/projects/theloop/>.

115. Virtuzone. 2023. Finance. “The Dubai Economy: An In-Depth Look”. March 26, 2023. <https://virtuzone.com/blog/dubai-economy/>

116. Visit Dubai. 2024. Dubai Events Calendar. <https://www.visitdubai.com/en/whats-on/dubai-events-calendar?tags=Leisure+events>

117. Versitron. 2023. “The Crucial Role of Network Connectivity in Smart City Development”. August 22, 2023. <https://www.versitron.com/blogs/post/the-crucial-role-of-network-connectivity-in-smart-city-development>.

118. WAM. 2024. “ERDC launches National R&D Leadership Programme empowering local talent to drive UAE R&D ecosystem”. *Emirates News Agency – WAM*, January 23, 2024. <https://wam.ae/en/article/b1aoq9z-erdc-launches-national-rd-leadership-programme>

119. Wang, Christoph Nedopil. 2024. “China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2023 – Green Finance & Development Center”. February 5, 2024 m. <https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023/>.

120. Wang, Yuting. 2020. “Destination Dubai: from a Fishing Village to a Global City”. In *Chinese in Dubai*. Money, Pride, and Soul-Searching. Chinese Overseas, Volume: 15. 32-33. E-Book ISBN: 9789004437739. Brill. August 20, 2020.

121. Ward, Mohammad. 2024. "Top 10 MNC Companies in Dubai".
<https://www.drivenproperties.com/blog/mnc-companies-in-dubai>

121. Willen, Bob, Antoine Nasr, Mauricio Zuazua eds. 2017. "World Government Summit. Global Cities Of The Future: A GCC Perspective". In collaboration with AT Kearney. 8-12.
https://www.worldgovernmentsummit.org/docs/default-source/default-document-library/gcc_global-cities-of-the-future-en_web-version.pdf?sfvrsn=8010180a_0

123. Webster, Nick, Salam Al Amirir, Anam Rizvi. 2024. "Dubai to Push for Flexible Working and School Bus Fleets to Reduce Traffic". *The National News*, May 9, 2024.
<https://www.thenationalnews.com/news/uae/2024/05/09/dubai-to-push-for-flexible-working-and-school-bus-fleets-to-reduce-traffic/>.

124. Yunshek, Neville Lai, Wai-Hong Tang. 2013. "Why international cities may drive the new wave of globalisation". *World Economic Forum*, April 18, 2023.
<https://www.weforum.org/agenda/2023/04/why-global-cities-will-drive-the-new-wave-of-globalisation/>

2040 دبي DUBAI

Dubai, the best city
for living in the world.

5 Urban Centres

01

Deira / Bur Dubai

The City's Historical Essence

Celebrating Dubai's history and preserving its traditions and heritage

02

Downtown / Business Bay

Global Financial Hub

An international business hub for economic, financial and business activity

03

Dubai Marina / JBR

Tourism and Entertainment

A global destination for tourism, leisure and hotel hospitality

04

Expo 2020

International Gate for Exhibitions and Events

A new engine for economic growth, supported by the activities of exhibitions, global events and integrated logistics services

05

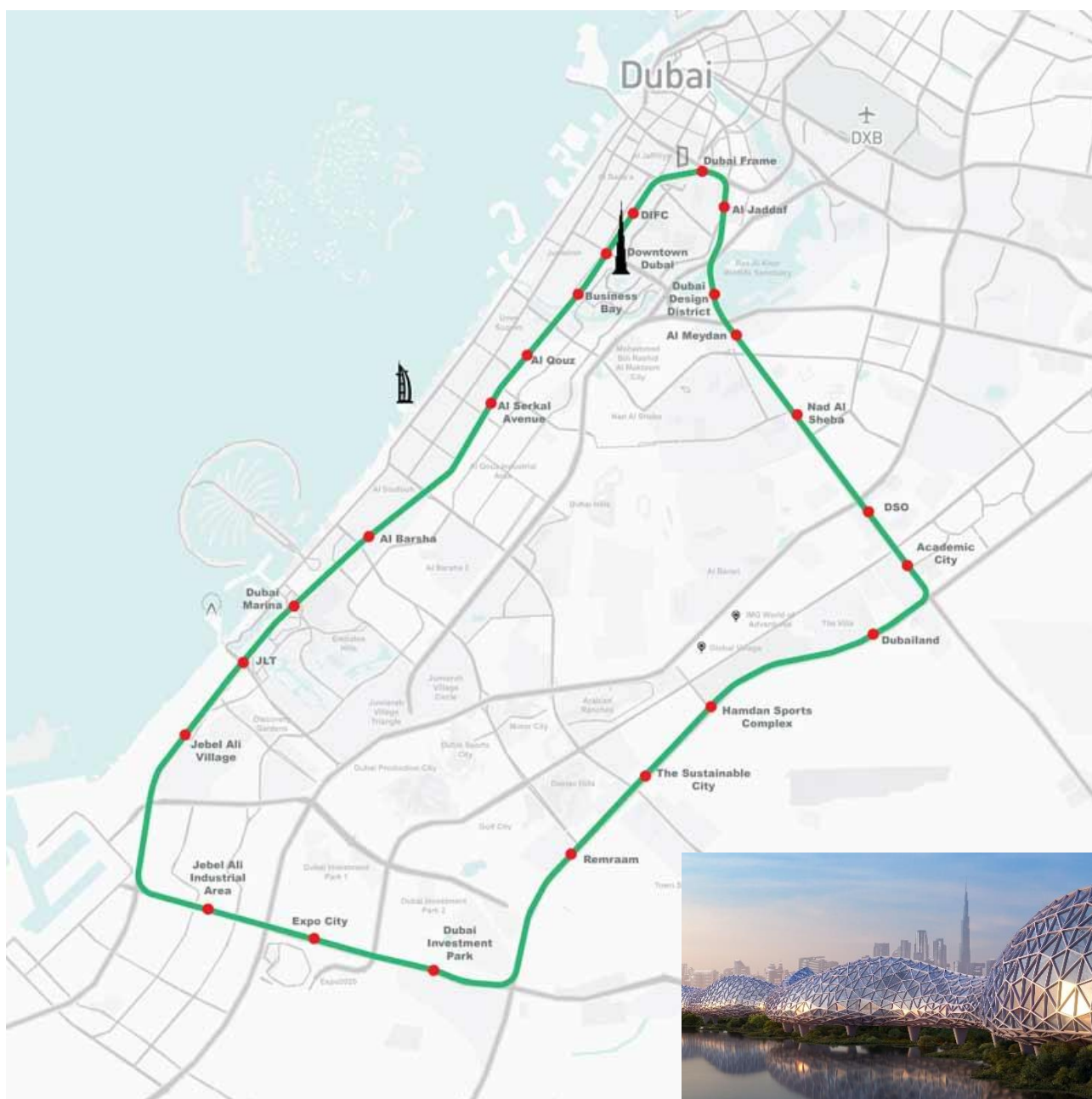
Dubai Silicon Oasis

Knowledge and Innovation Centre

International Centre that attracts talents and minds, contributing to the global growth and leadership of Dubai

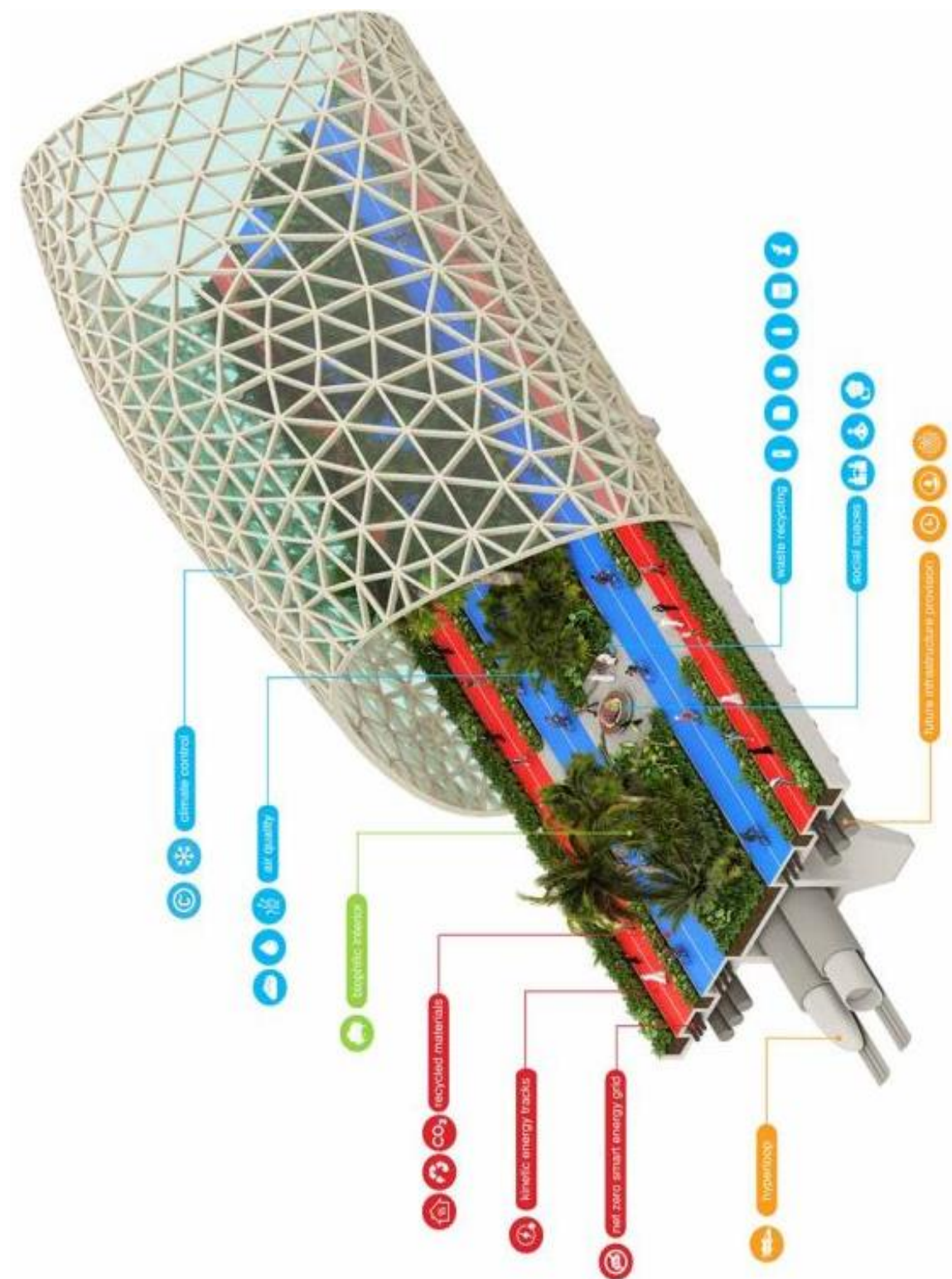
Šaltinis: <http://dubai2040.ae/en/projects-and-initiatives/5-urban-centres/>

3 priedas. „20-ties minučių miesto planas su žaliaisiais koridoriais“

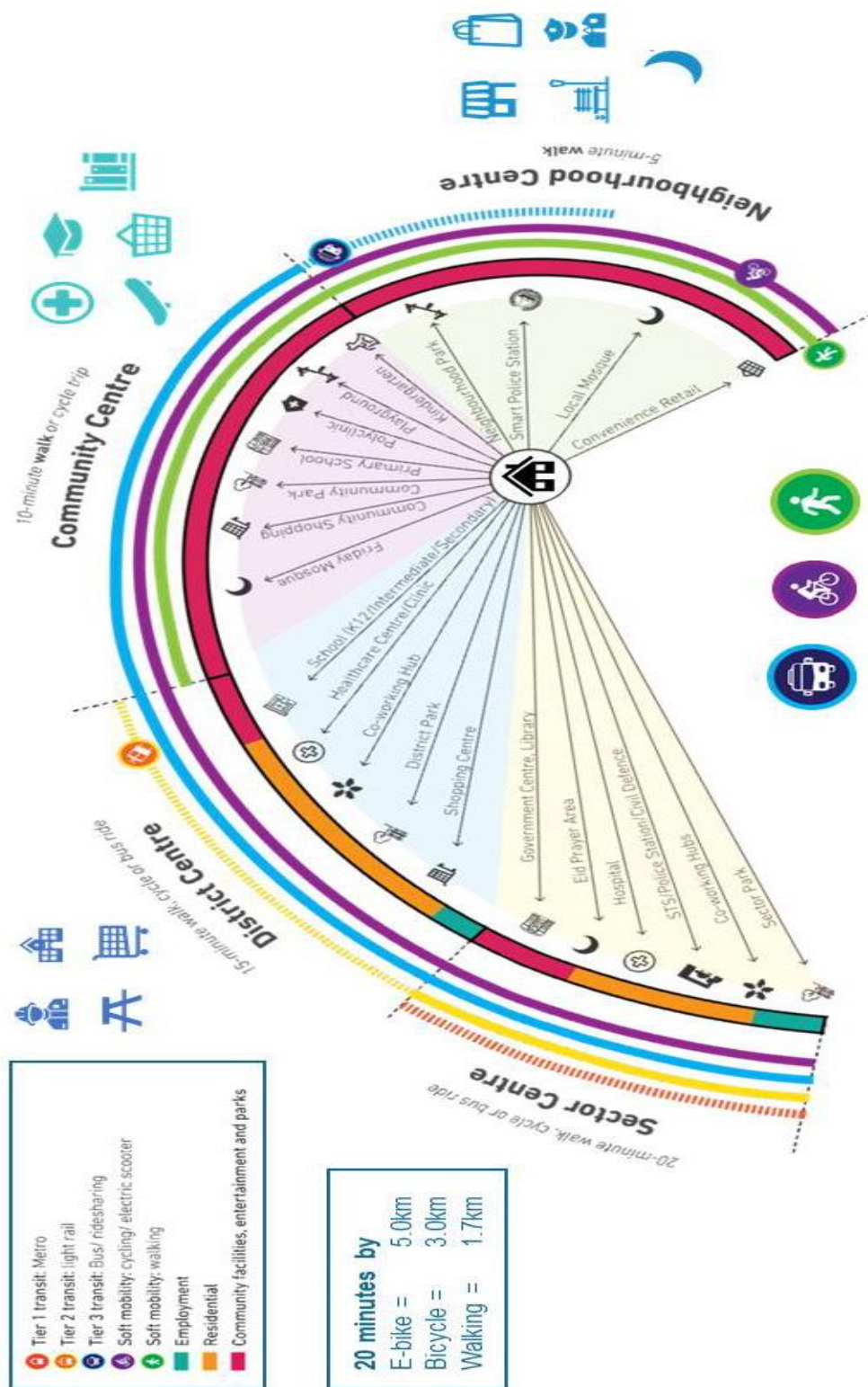
Šaltinis: <https://urb.ae/projects/theloop/>

4 priedas. „Žalioji korydoras – išmaniausias dviračių ir bėgimo infrastruktūros projektas visame pasaulyje“

Šaltinis: <https://urb.ae/projects/theloop/>

5 priedas. „20-ties minučių miestas Dubajuje“

Šaltinis: <http://dubai2040.ae/en/projects-and-initiatives/the-20-minutes-city/>

6 priedas. „Ras al Khor draustinis ir pelkių rezervatas Dubajaus centre“

Šaltinis: <https://mediaoffice.ae/en/news/2023/December/05-12/Dubai-thrives-as-a-biodiversity-hotspot>

SUMMARY

The title of this paper is “What Does This Place Stand For?”: Analysing Spatiality of Dubai as a Global City. The Master's thesis focuses on the implementation strategies of Dubai's future visions (2030, 2040, 2050), which attempt to project the city's future. The aim of the thesis is to investigate the conditions that have led to such a rapid globalization of Dubai and allowed the emergence of a distinctive urban spatiality. The subject of the study is Dubai as a global city, where socio-spatial relations are created, and strategic choices are made to achieve the visions. Using an interdisciplinary cross-cutting methodology that includes global city studies and a strategic connectivity approach, as well as an analysis of Dubai's socio-spatiality in the TPSN and a primary source analysis of the Dubai 2040 City Plan conducted under the rubrics of urban development and ecology, it was concluded that Dubai, status as a global city has become a motivation for the city government to base the urban development strategy of the city on the promotion and implementation of the idea of sustainability, and to make the related politico-strategic choices to shape Dubai as a global and sustainable hub across the MENA and Indian Ocean region. The Master's thesis can be useful for institutions making different types of policy choices to learn about the region and the enormous potential of the city to become a space for cooperation in various fields.